

**Hiszem, hogy csak akkor tudok
szolgálni, ha nem uralkodom.
Hiszem, hogy akkor tudok csak ad-
ni és sohasem venni, ha kisember
vagyok.
Hiszem, hogy akkor tudok csak si-
mogatni, és sohasem ütni, ha a
társadalom kicsinyei között va-
gyok.
Hiszem, hogy Isten csak akkor tud
barátjává választani, ha olyan ki-
csiny vagyok, mint ama názáreti
ismeretlen falusi kislány.
Hiszem, hogy vállalnom kell a jézu-
si szolgálat feltételét: a társadalmi
kicsinységet és az alulértékelés-
lést.
Hiszem, hogy, akit nekem az Isten
élettársul rendelt, mindenki előtt
kell szeretnem.
Hiszem, hogy csak olyat rendelt
nekem, aki velem együtt akarja
járni a jézusi szeretet útját.
Hiszem, hogy az Istent ölelem át,
amikor őt ölelem.**

(Bulányi György)

*****

**XXI. évfolyam 8 - 9 szám
2014. aug. – szept.**

A Koinónia régebbi számai elérhetők:
www.faragoferenc.webnode.hu

Bulányi Gy. Óbudavár	2633
Farkas I. Vallás és lézertechnika	2634
Dryp Miről mi jut az eszembe...	2639
Sonnevend I. Ismeri-e még...	2640
Bajai É. Könyvajánló	2644
Bóta T. A döntés révén...	2644
Faragó F. Szükségszerű-e...	2649
Végh A. A szabad akarat és a...	2650
Dryp Miről mi jut az eszembe...	2653
Gondolatok jegyeseknek	2654
Humor	2657

«Az emberi elköteleződés folyóirata – családjunkért, nem-
zetünkért, mindenkiért – Isten Országá megvalósulásáért.»
Elérhetőség; koinonia.tarsak@gmail.com

BULÁNYI GYÖRGY

ÓBUDAVÁR...

Az elmúlt januárban fogtam tollat, hogy mielőtt még hazamennék, hiteles történetét adjam, miként vitézkedtem e földi téreken, s még egyik folytatásnak sem került elébe az, hogy Óbudavár. Mindig csak: Városmajor. Sok oka van ennek. Az első és legfontosabb, hogy megvénültem. Ha lemegyek a kert végébe, fel is kell jönnöm, s nekem már ez is feladat. Hogy még csináljak is valamit benne, arra már nem igen futja erőmből. Legfeljebb arra, hogy összeszedjem a gyümölcsöt. Hát idén nincs mit. A májusi cseresznyéből, amikor vagy négy hete lent voltunk, szedtünk még annyit, amennyit meg tudtunk enni. A többit rábíztuk a madarakra. A nagyszemű ropogós cseresznyefán is volt valamennyi, még zöld, de csak volt, azt is kopaszra szedték. Madarak vagy nem-madarak? Nem tudom. A létrát otthagytam. Azt hittem azt is elvitték a madarak, de nem. Ott volt az, ledöntve a

fűben. Azontúl semmi, de semmi. Meggy, kajsz, barack, körte, alma, füge legfeljebb itt-ott egy-egy szem, vagy annyi sem. Dió van valamelyest, no meg a pölöskei muskotály szőlő, mint mindig, bőnek ígérkezik. Tavaly csak a meggyet és a kajszit vitte el a monília, de idén sehol sincs gyümölcs e tájon mondja a szomszéd. Huszonegy éve vettük a nagyon rég elhagyott, gondozatlan kertportát. Őserdőt találtam rajta, de ha átvágtam magam azon, találtam benne régi fákat: almát, körtét, beszteceri szilvát, meggyet, s azok teremtek az őserdő ellenére is. Paradicsom volt. Aztán következett húsz esztendő munka, s még kertészmérnöki irányítás is akadt, de az eredmény siralmas. Üvegház-hatás, gyomirtók, permet? Ezek teszik tönkre a természetet? Nem tudom. Mondják meg az okosabbak.

A korábbi években elég volt, hogy a nagyhíre lejött a bokor-ifjúság, s amikor nem voltunk a templomban, rendbe vágta nekem házbán-kertben a legfontosabbakat. Az idén is lejöttek, de már nem elég az egyszeri segítség. Kellene az állandó is. Végrendeletemben a Harmadik Világ Alapítványra hagytam a házat-birtokot, de amíg tudok, még le-lejővegetnék. A buszon már rég nem fizetek. Négy óra alatt lent, vagy fent vagyok, s közben olvasni is lehet. Nagy ritkán autó is akad. Ekkor csak két óra az út, de nem lehet olvasni, csak beszélgetni. Az is hasznos, hiszen Bokor-tagokkal, testvérekkel utazhatok. S öreg szabály, hogy nemcsak a találkozó kell, de a négy- vagy hatszemközti beszélgetés is a két találkozó között valamelyik csoporttársal. Amíg Náci majd végrehajtja a végső rendeletet... S addig kellene még egy fiatal házaspár gyerekekkel, gyerekekkel, akikkel megoszthatnám a házat-kertet, s akiknek volna még erejük megóvni azt a végső pusztulástól. Mondjuk egy pedagógus házaspárral, akiknek van tavaszi, nyári, őszi, téli szünetük, s el tudnák kergetni a seregélyeket, ha érik a szőlő...

Aztán meg azért is ritkábban jöttem le az utóbbi évben, mert állagmegőrzés okából széjjelverték a templomot, s nem tudtam misézni benne. A szobámban a Városmajor utcában is tudok hétköznaponként misézni, de amíg nem verték széjjel, Budaváriban a templomot, boldogan jöttem, amikor volt egypár napom, melyen nem volt közösségi összejövetelem, s itt lent írtam a Naplót, vagy szerkesztettem a Koinónia következő számait, és délután öt órára átmehettem a templomba harangozni első. Aztán elrendeztem, ami kellett a miséhez, miseruhába öltöztem, s félhatkor harangoztam másodikat, majd letérdepeltem a baloldali első pad szélére, és csendben voltam. Háromnegyed után, már jöttek a hívek, Erzsike, Gizike, Évike a lányával, Violával, János bácsi, s elkezdtem mondani velük valamelyik szentolvasót. Hatkor meg beharangoztam, s utána mondtam a misét, s prédikáltam. Nem úgy, mint Adyiligetén, a Babér utcában, vagy Sashalmon, nem gondosan előre elkészített-megírt szöveget adva elő, hanem csak úgy..., a szív, a térdepelés és a szentolvasó-mondás, az imádságos találkozás bőségéből. Miről? Hát a napi szentről, ha volt, meg a napi

olvasmányokról. Egy negyedórányit. És mise után még elmondtuk az esti imádságot is, s megmondtam, hogy még hány napot tudok maradni. Az éppen következő csoporttalálkozóra mentem fel aztán a másnap reggeli busszal. Tizenegyre fent voltunk, s délután már jöhetett is az egyik vagy másik közösség.

*****

FARKAS ISTVÁN

VALLÁS ÉS LÉZERTECHNIKA

„Két koncepció lehetséges. Cselekedetekből van az üdv – ez az egyik. Nem cselekedetekből, hanem Isten ingyen ajándékozásából; van, akinek odaajándékozza, s van, akinek nem – ez a másik. Ez utóbbi Istenből én nem kérek... Csak abból, aki megnézi, hogy alkalmas vagyok-e örökkévalóságába belépni – ha tetszik: a karmám alapján, vagy magyarul: a jó cselekedeteim alapján.”

Ezt írta Bulányi György – szeretett Gyurka bácsink – 2005-ben, abban az évben, melyet nagyrészt Hamvas Béla írásainak elemzésére – jelen esetben a Scientia Sacra elemzésének – szentelt.

Fenti állításai nagyon ismerősek annak, aki életét és életművét valamennyire is ismeri. Talán gőgösnek tűnhet annak számára, aki érzelmileg közelít ehhez a – sajnos Hamvas Béla nélküli – egyoldalú elemzésrészlethez. Engem azért fogott meg és tettem ennek az írásnak az elejére, mert bár kutatásom legvégén akadtam rá, kiindulásnak ennél alkalmasabbat el sem tudnék képzelni.

A kutatás évtizedes tárgya pedig éppen az üdv = cselekedet kontra ajándék kérdése volt. Másképp fogalmazva: mi Isten dolga és mi az enyém, avagy miért, minek a szolgálatára vagyok itt, avagy még másképpen: ki vagyok és mi a dolgom? Vagy Gyurka bácsisan: Miért nem hatékony Jézus a világban?

Most itt ülök a számítógép előtt és próbálom röviden összefoglalni kutatásom eredményeit. Itt ülök?

Mikor? Hol? Kicsoda? A fejem persze azonnal ontaná a szokásos meghatározásokat, sztereotípiákat, mesélné a múltból, a történelemből, a földrajzról és a pszichológiáról, belemenne az időszámításokba és az idő teljes szubjektivitása kérdésébe, de ha egy pillanatra őszinte tudna lenni, egyetlen megállapítása lehetne: nem tudom. Még szerencse, hogy van egy olyan képességem, ami eddig – ha ráhagyatkoztam - megsegített. Ez az éber figyelem. Most ráhagyatkozom.

Kikapcsolom a számítógépet. Nyugodtan ülök és lecsukom a szemem. Emlékezni akarok arra, aki most itt ül. Agyam egy ideig még berzenkedik, mondja a magáét, de nem figyelek rá. Lassan megnyugszik. Érzem, ahogy nyomom a széket, ahogy a kezem nyomja a combomat, a talpam pedig a földet. Érzem a súlyt, vagyis azt az erőt, ami ezt a nehéz testet magához vonzza. Ez egy nyugodt, megbízhatóan állandó erő. Lehet rá építeni és hozzá visszatérni. A Föld vonzása. Ez a test hozzá tartozik.

Lassan leülepszik ehhez a nyugodt erőhöz minden: a gondolatok és az érzelmek is. Nemrég ebédeltem. Érzem a gyomromban még a tojasos-tészta nyomását, ahogy lassan szervezetem befogadja és feldolgozza. Hallom, ahogy felettem valamelyik emeleten fúrnak a panelt. És egy kis idő után megjelenik figyelmem számára egy másik erő. Be – ki, be – ki. A lélegzésem. Ez az erő pumpálja belém a levegőt, ami nélkül csak percekig tudnék élni. Bejön, majd kimegy. Amit behoz, és amire bent szükség van, az kilélegzéskor leülededik oda, ahol szükség van rá. Minden sejthez eljut, a lábujjaim legvégéig. Nyugodtan figyelem azt, ami van, ami vagyok és azt, ahogy éltetnek. Egy idő után ez a test elhatározza, hogy figyelmét ismét a témára fordítja. Kinyitja a szemét, bekapcsolja a számítógépet és hajrá!

Életünk maga a változás. Életünk maga az állandóság. Példákat erre és arra is bárki talál: külső és belső mozgásaink, érzelmeink, gondolataink, ösztönünk, vágyaink. A napi rutin.

Feltöltődünk és lemerülünk. Reggel és este. Jó hír - rossz hír (telefon, net, újság, barát). Kellemes találkozás - kellemetlen találkozás. Bizalom – bizalmatlanság, stb.

Elfoglaljuk magunkat, vagy elfoglalnak – feladataink vannak, feladatokat csinálunk magunknak vagy kapjuk a környezetünkől.

Képességeink szerint rálátunk a körülöttünk lévő világra és az megszabja, adja a tennivalóinkat, hiszen igény mindig van arra, ami él.

Mi a célja ennek az egésznek és benne ennek a szerkezetnek? Pusztán egy folyamatosan változó, önmagát és környezetét fenntartó működés, ami idővel lelassul, majd elpusztul és újraszületik egy másik forma működésében, vagy van valami más célja is? Érthető-e ennek a kis szerkezetnek valami is, vagy meg kell elégednie a tudattalan szolgálattal?

A vallások – és ezek közt a keresztény vallás is – egyik olvasata ennek a működésnek a fenntartása: az élet fenntartása és szolgálata a Földön, ahogy ez a földi bioszféra többi élőlényéé is. Anyagok átalakítása az ehhez szükséges energiák befogadásával, hasznosításával és szétszórásával. A másik olvasat e mellé az alapvető lényegi működés mellé melléteszi a „szerezd a te Uradat Istenedet...” parancsot, vagy másképp kifejezve: „Ami a testből születik, az test, ami a Lélekből születik, az Lélek.” ; „a világosság a világba jött, de az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot...”; „Aki ellenben az igazsághoz szabja tetteit, a világosságra megy, hadd derüljön fény a tetteire, amelyeket az Istenben vitt végbe.”; „Úgy világítson a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák a ti jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.”

Fény derül-e a tettekre, amiket Isten vitt végbe általunk, mint eszközök által? Furcsa módon mindig belép valami, ami ezt megakadályozza. A saját tetteinkre derül fény és minket dicsőítenek (vagy átkoznak) még azok esetében is, akik mindezt az igazsághoz próbálják szabni. Mi ennek az oka?

Mit jelentenek Tamás evangéliumában az alábbiak – kérdeztem magamat: *Jézus kicsiny gyermekeket látott, akik szoptak. Ezt mondta tanítványainak: e kicsinyek, akik még szopnak, hasonlítanak azokhoz, akik a királyságba jutnak. Azok azt mondták neki: ha mi kicsinyek leszünk, bejutunk majd a királyságba? Jézus azt mondta nekik: amikor a kettőt egygő teszitek és a bensőt olyanra, mint a külsőt, a külsőt mint a bensőt, a fentit mint a lenti... akkor mentek be majd a királyságba.* (22)

Azt kutattam és arra kerestem választ, mit jelenthet ez a rejtélyes szópás, amihez *hasonló* az üdvösségbe jutás feltétele, vagyis ha a külső és a belső, a fenti és a lenti egygő válik. Hogyan viszonyul ez a jócselekedetekhez? Szemléletes analógiát kerestem a technika mai lehetőségei alapján és rátaláltam a lézerre. Ne ijedjete meg. Csupa olyan folyamat és elem kerül benne leírásra, ami bennünk is folyamatosan lezajlik, illetve bennünk is jelen van, ha nem is veszünk róla tudomást.

A lézer készülék alapja a polarizált, vagyis egy irányba terelt és erősített fény, ami – mint látni fogjuk – lassan életünk legtöbb területébe behatol. És ilyen talán analogikusan az is, amit a vallások világosságnak, vagy szeretetnek neveznek. Valamilyen energia, ami lehet szétszórót, koncentrált vagy irányított, de olyasvalami, ami van és mindent átjár. Ilyen, a Napból származó energianyalábok tartják fenn a földi életet, tartják fenn a bolygókat a pályájukon és valószínűleg, egy más skálán a Napot is a Tejúton. De ilyen az ember szabad figyelme is, melynek szikrái táplálják az érzékszerveken át a test érzékenységét. Ezt az energiát használom, ha krumplit pucolok, vagy palántázok. És talán ugyanezen az „elven” működik az, amit az evangéliumok „Uram-uram”-nak, illetve vele szemben képességnek, akaratnak és végső soron tetteknek neveznek. Talán – mondhatnák. De mi is ez az „elv”? Hogyan is működik a lézer?

„Az izzó szilárd test folytonos spektrumú sugárzását hideg gázon átbocsátva és prizmával felbontva nyerhetjük az abszorpciós spektrumot, ami nem teljesen folytonos, benne fekete vonalak maradnak, az anyagi minőségtől függően. A tapasztalat szerint egy gáz hideg állapotában éppen azokat a vonalakat nyeli el, amelyeket izzó állapotában ki tud bocsátani (Kirchoff-törvény).”

Mi is ez a hideg és mi az izzó, gerjesztett állapot? Először nézzük az analógiát, majd a kutatási területet.

„Einstein jött rá először arra, hogy a foton (fény) befogadás és kibocsátás mellett kell léteznie egy harmadik

elemi atomi folyamatnak, amit indukált kibocsátásnak nevezünk. A folyamat során a gerjesztett atomot olyan frekvenciájú foton éri el, amelyet ő maga is ki tudna bocsátani. A bejövő foton hatására ez a kibocsátás meg is történik, miközben az atom gerjesztettsége megszűnik. A beérkező (az atom mellett elhaladó) foton tehát egy második foton kibocsátását indukálja. A második foton az eredetivel megegyező frekvenciájú, vele azonos irányban halad, fázisuk azonos. Az ilyen tulajdonságú fotonok koherensek.”... „Az indukált kibocsátás valószínűsége függ a beérkező (megfelelő frekvenciájú) fény intenzitásától és a gerjesztett állapotú atomok számától.”... „A lézer működéséhez tehát az szükséges, hogy domináljon az indukált kibocsátás, és a fény általa erősödjön.”

Mit is jelent ez az analógia a mi esetünkben? A hideg állapot, vagyis a szokásos befogadás-kibocsátás (a táplálkozás és a cselekvés) esetünkben az, ami minden földi élőlény közönséges állapota. Táplálkozás – emésztés, lélegzés – alvás – mozgás, munkavégzés – szaporodás. Ehhez semmilyen különleges gerjesztett állapot nem szükséges. A hozzávalók jönnek és a működés bele van kódolva a szervezetbe. Ha viszont egy valamilyen ettől eltérő célra szolgáló gerjesztett állapotot kívánunk elérni, annak feltételei vannak. Az analógiában ez a feltétel a beérkező fény intenzitása és a gerjesztett állapotú atomok száma, vagyis lefordítva: fokozott figyelem a bejövő éltető energiákra (táplálék, légzés, nyomások) és a figyelem vagyis a gondolat, érzelem, mozgás belső összhangjának minősége. Ez utóbbit mindenki ismeri akkor, amikor a szokásosnál nagyobb intenzitású, vagy aprólékosabb-finomabb munkát kell elvégeznie.

„Ha... a gerjesztett állapotú atomok vannak többségben, akkor viszont az anyagba belépő sugárzás erősödik. Ilyet a hétköznapi életben nem szoktunk tapasztalni, ez a fordított állapot „magától” nem szokott bekövetkezni. Nagyon különleges anyagokban különleges körülmények között azonban megvalósíthatjuk ezt a fordított populációt, amit szokás populációinverzióknak is nevezni. A populációinverzió tehát a sugárzás közegbeli erősödésének alapvető feltétele.”...

Különös leírása annak a helyzetnek, amit magam is megtapasztaltam és amiről hosszútávú futó, hegymászó és úszó barátaim is beszámoltak. Amikor úgy érezték, bár még messze a cél, már nem bírják tovább, hirtelen belépett egy új energiaforrás és gond nélkül teljesíteni tudtak. Megszűnt egy korlát. Vagy olyan esetben is ez történik, amikor hirtelen életveszély lép fel. Ez tényleg nem a hétköznapi esetek körébe tartozik. Vagyis, amikor a megtett erőfeszítés különleges lesz, a bejövő és rendelkezésre álló energia is fokozódik. Ezt nevezi az analógia *populációinverzióknak*. Mi talán áldásnak vagy kegyelemnek is nevezhetnénk, ha nem maradnánk „tudományos” alapon. A biológusok persze úgy tudják, hogy ilyenkor a sejtekben lévő belső energiátárolók nyílnak meg és ha ezek is kimerülnek, akkor vége a játéknak. No, de még nincs vége az analógiának.

„A lézerműködéshez elengedhetetlenül szükséges populációinverzió csak a termikus egyensúlytól távoli rendszerekben valósulhat meg. Ilyen rendszert csak úgy hozhatunk létre, hogy a rendszerbe folyamatosan energiát táplálunk. A bevitt energiával az atomi elektronokat szelektív módon magasabban gerjesztett állapotokba juttatjuk.”... „Ehhez azonban valóságos rendszerekben több energiaszintre is szükség van, a tipikus lézerben minimálisan négy energiaszint van, amelyekhez négy elemi energiaátadó lépés tartozik.”

Vajon, amikor reggel „kiugrunk” az ágyból, kiesünk-e a termikus egyensúlyból? Talán igen, hiszen azonnal benyomások özöne ér el bennünket, mely hatalmas energiamentiséget szolgáltat. Majd megreggelizünk, kávét iszunk és azonnal működésbe lép legalább három energiaszintünk: a gondolkodás, az érzelem és a mozgás. Ha hozzávesszük a szexuális energiát és az ösztönös működéseket is, már öt energiaszinten működünk. Ezekben, ugyanúgy ahogy az analógiában, különböző minőségű energiaátalakítások folynak. No, de az analógiában mi biztosítja a gerjesztést?

„Tételezzük fel, hogy az előző pontokban leírtak mindegyike teljesül. A megfelelő lézeryanyagba megfelelő módon energiát pumpálunk és két meghatározott energiaszintre teljesül a populációinverzió feltétele. Ekkor a lézeryanyagban elindult megfelelő frekvenciájú sugárzás exponenciálisan erősödik... Mivel a lézerek tengelye mentén a sugárzás sokkal hosszabb utat tud a lézeryanyagban megtenni, mint más irányokban, ezért az ilyen irányú sugárzás erősödik fel a legjobban. Ezt a hatást tovább fokozhatjuk, ha a tengelyre merőlegesen egy tükröt helyezünk el és a sugárzást a lézeryanyagba visszajuttatjuk. Ezáltal a sugárzás sokkal hosszabb úton fog erősödni, végleg elnyomva minden más irányú sugárzást. Ha a lézeryanyag másik oldalán is elhelyezünk egy tükröt – párhuzamosan az elsővel – akkor az oda-vissza verődések sorozatán keresztül a sugárzás tetszőleges szintig erősödhet. Valójában ez az erősödés nem tart a végtelenig”.

Innen kezdett izgalmassá válni a kutatási terület. A testbe minden pillanatban folyamatosan *pumpálják* az energiát: táplálék, levegő, érzékszervi benyomások okozta impulzusok. Ha nem szükséges semmi különleges erőfeszítés, „csak” a napi rutin – ami persze lehet igen nehéz és összetett is -, akkor az energia egy része hasznosul, egy része tárolódik, más része úgy távozik, ahogy jött. Sőt, ha szokás szerinti mindenre és mindenkire reagálás állapotában működünk (mobil, zajok, hírek, időjárás, dugó, tévé, reklámok, stb.) akkor a befogadott energia nagy része szétszóródik. Egy különösen megrázó helyzet után úgy érezzük, hirtelen le kell ülnünk. De ki akarna magának a szokásosnál nagyobb kihívást, ha nem törekszik sem Nobel-díjra, sem Kossuth-díjra, sem olimpiai aranyra? Az élet sajnos (hála Istennek) magától adja a nagy kihívásokat, így a *gerjesztett állapot* akarva akaratlan előáll. És mi van azzal, aki üdvösségre vágyik! Ez nem egy hétköznapi „erőfeszítést” igénylő cél. Ehhez

valaminek meg kell változnia a „készülékben”. Egy külön, a szokásostól eltérő, azon felüli figyelem szükséges, amihez többlet energia kell. És különös módon a *populációinverzió*, vagyis a bejövő energia eddig hasznosítás nélkül távozó része ezt a többletet magától biztosítja, ha... Ha kap egy belső erősítést, amit az analógia *párhuzamos tükröknek* nevez. Olyan ez, mint amikor most írom ezt a kis tanulmányt és a feleségem szól a szomszéd szobából, hogy telefon.... Ekkor több eset lehetséges: vagy elkezdek dühöngeni, hogy „nem látja, hogy dolgozom?”, vagy azonnal átmegegyek és egy perc alatt elintézem, vagy megkérem a feleségemet, kérdezze meg kit hívjak vissza. Az első esetben nincsenek tükrök, így a munkához szükséges energia szétszóródik és esetleg percekig tart míg az egyensúly helyreáll. A másik két esetben működnek a *tükrök*, és bár megszakad a folyamat, nem szóródik szét az energia, hanem a kellő szinten marad. A *tükrő* a mi esetünkben az a szerkezetünk, ami nem engedi a figyelmünket más cél felé szétszóródni. Vagy talán egy másik eset. 2001-ben nagy árvíz volt Kárpátalján. Átszakadt a Tisza gátja. Ott motoszkált bennem, hogy menni kellene, segíteni kellene. De nem volt elég a *populációinverzió*. Kellett hozzá egyik kedves közös testvérünk telefonja, mint *tükrő*, hogy ebből a motoszkálásból tett legyen. Igen, az őszinte szolidaritás érzése ilyen gerjesztés a szervezet számára, már akkor, ha van. Talán ismerős az a kép is, hogy ez az „alkotó” energia fokozódni is tud.

És akkor még egy lépés az analógia mentén.

„A tükrörezonátort – különösen az elektromérnöki személet szerint – felfoghatjuk úgy is, hogy ez szolgáltatja az erősítő visszacsatolását. Ez a visszacsatolás a rezonanciafrekvenciákon pozitív, ilyenkor az erősítő „be-gerjed”, más frekvenciákon a visszacsatolás negatív. A lézert általában pozitívan visszacsatolt rezgéskeltőként és nem külső, gyenge jelek erősítésére használjuk.”

Igen. A mi szándékunk sem külső, gyenge jelek erősítése – bár ezek észlelése és a rájuk reagálás is elengedhetetlen, sőt kötelesség -, hanem az emberként fogható, felülről bejövő, nekünk szánt „szeretet-jelek” energiájának befogadása, erősítése és irányított intenzív kisugárzása. Az azonban kérdés, hogy ez a „felülről” mit jelent? Honnan jön és mi ez az impulzus?

„Hétköznapi életünkben 'nagy' tárgyakkal kerülünk kapcsolatba, amit nagyszámú atom és molekula alkot és ahonnan óriási számú foton áradata érkezik hozzánk. Ezen alapul a mérés technikánk is.” - mondja a fizika.

A mi témánk szempontjából ezt úgy fordíthatnánk le, hogy "hétköznapi életünkben a 'Szeretettel' kerülünk kapcsolatba, ahonnan nagyszámú 'szeretet-csillám' érkezik hozzánk. Ha képesek vagyunk fogni, ezen alapulhat a mi mérés technikánk.", vagy kevésbé katolikusán: "hétköznapi életünkben nemcsak a közvetlen környezetünkkel, hanem a Mindenséggel is kapcsolatban állunk, ahonnan is számtalan impulzus érkezik hozzánk. Ezek egy része a Földből, egy része a Napból jut el hozzánk és van, ami még távolabbról. Mindezek a légkör közvetíté-

tésével. Ha képesek vagyunk befogadni és hasznosítani őket, ezen alapulhat a mi mérés technikánk."

"Az elmúlt ötven évben a lézer az élet minden területét megváltoztatta. Lézerrel epilált lányok örjögének a lézerrel bevilágított rockkoncerteken, és a zenét lézerrel megírt cd-n vagy dvd-n viszik haza. Vagy ha nem vitték haza, akkor az interneten letöltik, az mp3-fájlokat is lézeres impulzusok szállítják az üvegszál hálózatokon. A vasárnapi bevásárlást a lézeres vonalkód-leolvasók gyorsítják fel, a gyorshajtókat lézerrel mérik be a rendőrök. A lézerrel gyorsan printelhetünk a vékony papírlapokra, a vastag acéllemezeket vághatunk miszlikbe." - írja Tóth Balázs a neten.

„Jérôme Kasparian és kollégái a genfi egyetemen rövid fényimpulzusokkal hoztak létre felhőket, amelyekben cseppek formálódtak és elkezdett esni az eső.”

Magyarországon épül meg a világ legnagyobb teljesítményű lézere. Az ELI rendkívül rövid, egy attoszekundumig tartó impulzusokat képes leadni (körülbelül 150 attoszekundumig tart, amíg a hidrogénatomban az elektron megkerüli a protont). A rendkívül precíziós műszerrel többek közt a fehérjén belüli dinamikát lehet majd vizsgálni - mondta Szabó Gábor, a Szegedi Tudományegyetem rektora.

Az, hogy mire használjuk mi a készülékünket, vagyis önmagunkat, azt mindenki tudja. Azt mindenképpen, hogy a másik miért használja rosszul. Ha egy egészen kicsit őszinték vagyunk önmagunkhoz, a sok-sok negatív tapasztalat eredményeként az is kiderülhet, hogy lehetne jobb is ez a működés önmagunkban. Az analógiaként használt készüléket folyamatosan fejlesztik a mérnökök és kutatók. A mi készülékünket vajon ki fejleszti? És ki akadályozza a fejlesztést? A népszerű tudományos kisfilmek bemutatják, hogy mennyien dolgoznak azon, hogy egyáltalán megismerjük ennek a készüléknek a működését, adottságait és lehetőségeit. Sorra jelennek meg a „felfedezések”, amik igazolják azokat az ősi ismereteket, melyek szerint az ember, ahogy világában ma önmagát elképzei, messze túlértékelt. Lehetőségeihez képest pedig messze alulértékelt. Az analógiaként használt készülék, mint láttuk azon alapul, hogy befogadja az impulzusokat, azokat önmagán belül erősíti, egy irányba tereli, majd az értelmes felhasználó által megszabott irányba kibocsátja. Miért nem akarunk tudatosan befogadni minden nekünk szánt impulzust, majd erősíteni, egy irányba terelni és irányítottan kibocsátani? Ennek egyetlen okát találtam: azt hisszük, hogy már így működünk. „Nem kérünk az ajándékozó Istenből...”, hiszen „már tesszük a jót, már alkalmasak vagyunk belépni az örökkévalóságba”. Már kész és működőképes készülékünk van, ami teszi a dolgát. Ugyanakkor pedig, ha szétnézünk...? Igen. Néha, néhol, alkalmanként és akár többet is egyszerre, látunk működő „készülékeket”. Állandóan világítókat? Hát...! Olyanokat néha, akik környezetükbe világosság impulzusokat bocsátanak ki. És mi, a többiek mire várunk, amikor – mint a kis csecse-

mők - csak nyelni kellene az ingyen ajándékot? Egy lézer vagy világít vagy nem, vagy működik, vagy nem. Az ember azonban bonyolultabb szerkezet. Működik akkor is, ha nem „világít”. És akkor is embernek nevezik. Az a legfurcsább, hogy a lehetőség ott van benne. Viktor Frankl, a harmadik bécsi pszichológiai iskola alapítója az emberben lévő „tudattalan Istennek” nevezte azt, amit csapata kutatómunkája eredményeként minden vizsgált egyénben megtalált, annak neve, faja, színe, végzettsége, kora paramétereitől függetlenül, mélyen eltemetve a tudatalattiban. Igen, talán a körülmények miatt! Lehetetlen lenne ez a működés, ez a felszabadulás? Álmodozók voltak-e nagy Mestereink? Talán nem.

A kérdés alapvetően az, hogyan lehet az ember nyitott a „felette lévő”, őt folyamatosan életető *gerjesztőre*, *fejlesztőre*, annak impulzusaira, és *ugyanakkor* nyitott a környezete impulzusaira is, megtéve mindent, ami szükséges? Ekkor válna ugyanis lehetővé a fejlesztés. Talán úgy, hogy folyamatosan érzékeli önmaga teljességét, határait és erre a teljességre és határaitra ható, körülötte lévő erőviszonyokat. Minden impulzus megfelelő számára (akár barát, akár ellenség), ha érzi annak az impulzusnak az életető erejét, vagyis nem azonosul vele, hanem befogadja, hagyja hatni. Semmilyen impulzus nem megfelelő számára, ha nem érzi annak életető erejét, csak mechanikusan elszenved, vagy élvezi. Minden impulzusnál eldönthetné, ha lenne hozzá elég szabad figyelme (energiája), hogy mit tesz vele: igazodik hozzá vagy sem, képes vele szolgálni vagy sem, és ha igen, mit. Az akadály általában nem a külső impulzusban van, hanem a külső hatás belső eredményében: a fantáziálásban, illúziókban, abban, hogy ő társadalmilag-szociálisan valaki (a kísértésekben, melyek folyamatosan jelentkeznek: gyógyítás, jóllakatás, csodatevés, hatalom, vagyok valaki érzés, hatást kell gyakorolni, el kell magyarázni, át kell adni, jót kell tenni, stb.), vagyis a belső összhang hiányában. Nyitottsága a külvilágra ezekből az akadályokból fakadnak és nem a folyamatos önmagára emlékezésből: „hogyan tud ez az impulzus rajtam és a velem szemben állón is dolgozni?”. Ha ebből fakad, akkor újra és újra pillanatokra repedés nyílik az akadályokon és valóban szolgálni fogja azt, ami a feladata: a „Legyen meg a te akaratod” teljesülését, ami rajta és a másikon keresztül a világban érvényesülni akar. A kérdés az akadálymentesítés, vagyis a folyamatos emlékezés önmaga teljességére: semmisége mellett erre az alig mérhető, titokzatos mérlegelési lehetőségére. Ezt tanulni kell, mert nem ezt tanítják, hanem a minél teljesebb fantáziálást arról, hogy valaki társadalmilag vagyok: meg kell élnem, gondoskodnom kell a környezetemről, sikeresnek kell lennem, egészségesen kell élnem, minél többet kell tudnom, ami mind helyes csak egyoldalú. Még akkor is egyoldalú, ha mindez globális méretű, pedig az nem kevés: felelősségérzet a hazám állapotáért, a népem állapotáért, a globális felmelegedés helyzetéért, a túlnépesedésért, a környezetszennyezés mértékéért, az éhezés terjedéséért, a legelesettebbek nyomoráért, a tudatlanság

és manipulálhatóság fokozódásáért, az ökológiai lábnyom növekedéséért, stb. Ezek mind az egyoldalúság eredményei és következményei: nem tudom ki vagyok, hol vagyok, hány kiló vagyok és nem ismerem az irányomat. Lehet-e ezt egyáltalán tanulni, vagy csak készen ide leszülvén kinyilvánítani lehet, majd azt folyamatosan félremagyarázni, félrenémetezni, félrefranciázni, -olaszozni, -kínaizni, -oroszoszni? Az össz-lendület a zárt térben megmarad – mondják a fizikusok. Ki kell nyitni a teret, hogy valami megváltozhasson! Be kell engedni azt a lendületet, impulzust, ami lehetővé teszi az irány megváltozását. Erre kétezer éve lehetőség van, de ma sokkal kevesebb, mint pár száz évvel korábban. Mégis itt van. Különbben minden marad a régiben, vagyis a természet „rendje” szerint. Aszerint a rend szerint, ami lassan, évmilliók alatt változtatja a Föld és rajta a bioszféra és benne az emberiség, majd az ember szerepét a kozmoszban. A teret kinyitni csak egyéni tisztítási munkával lehet. De szükség van-e rá? Egyáltalán lehetséges-e? Miért látom úgy, hogy nagy a szükség? De senki sem képes kinyitni a másik ember terét. A tér folyamatosan nyitva van, a táplálék, az impulzus áramlana a csecsemőbe, csak sok minden útban van. A gátak egy része a túlélés miatt szükséges, de mai magunknál nagyon sok a felesleges, apáról fiúra szálló akadály. Mégis, senki sem képes egyedül kinyitni a saját terét, éppen az összes lendület megmaradása miatt. Nagy a közegellenállás: pl. a mai fejlődés-mítosz miatt, vagy éppen az emberi fejlődés lehetetlensége-mítosz miatt. Az egyed előrehaladása a zárt rendszer egészében hátrafelé mozgást idéz elő. A rakétahajtás elve szerint hátrafelé kell mozdulni, hogy a rendszer a kitzűzött irány felé haladjon. Ezért tisztítási, megművelési feladat a munka. Folyamatosan meg kell szabadulni valamitől, hogy az előrehaladás lehetséges legyen. Minél nagyobb sebességgel történik a kiáramlás, a megszabadulás, annál nagyobb lesz a tolóerő. A gyakorlat azonban sokkal összetettebb, mint az elmélet. A hatalmas közegellenállás miatt összetett. A közegellenállás csak kis sebességnél elhanyagolható, vagyis egyáltalán ennél lehetséges. Minél erőteljesebb a tisztítási munka, annál nagyobb az ellenállás. Minél gyorsabb a nyitás, annál nagyobb az ellenállás.

Az elektronika ismeri a problémát és megoldást is kínál rá. Impulzuskorrektorok segítségével fenntartja, eredetire korrigálja a környezeti hatások által eltorzított bemenő jelet. Így aztán, ha az eredeti impulzus megmarad, akkor éppen a rendszeres ismétlődések miatt a rendszer fenntartja a jelátvitel paramétereit. Az elektronikában ismerik és használják az impulzusgenerátorokat, melyek előállítják az ehhez megkívánt erősségű és frekvenciájú jeleket.

Folyamatosan kapjuk a jeleket, a „tejet”, az impulzusokat, az ajándékot. Nem fogadjuk be, mert nem tudunk nyugodtan táplálkozni. Ezért aztán nem is „világítunk”. Aki befogadja és megemészti, az „világít”. Ez fizikai törvény, vallási törvény, természettörvény. Alaptörvény. Egy egészen kicsit, de rendszeresen másképp befogadni

az energiát, és kicsit minden változik. Az idegsejtkutatók már tudják. Az atomfizikusok is.

Munkaeszközök: közös és egyéni impulzuslehetőségek teremtése és befogadása kicsiben. Közösen: ahogy annak idején a Genezáreti tó partján, vagy a Gangesz partján, vagy Óbudavárott, vagy Pécelen. Csendes együtt-gondolkodás, csendes együtt-munkálkodás, csendes együtt-imádkozás, csendes együtt-étvágy, csendes együtt-éneklés, csendes együtt-táncolás azokkal, akik „pumpált, gerjesztett állapotba” kívánnak kerülni az egész érdekében. Egyénileg: olyan egyszerűen, ahogy a pici gyerekek szopnak, vagy a levegőt veszik. Nem néhez, csak szokatlan. Ezért kell gyakorolni. Talán egyszer ragályos lesz.

Minden cselekedet, a jó is és a rossz is ingyen ajándékból van. Az alkalmasság szempontjából a befogadás mértéke a döntő. Így aztán Gyurka bácsi kérdése: vagy az egyik, vagy a másik, egyre inkább is-is formát ölt. Ajándék nélkül nem lehet jót tenni. Ajándékot mindenki kap, csak nem mindenki fogadja be, mert talán nem ismeri a „lézertechnikát” – vagy mást. Az első felvillanó jel a szolidaritás, egy lényi együttérzés és az ingyenesség megjelenése. Ez az a *gerjesztett közeg*, amiben a belepumpált ajándékenergia már exponenciálisan növekedni, majd irányítottan kisugárzódni tud – mondják a fizikusok. Olyan ez - mondom -, mint a lézer.

Kőbánya, 2014. májusa

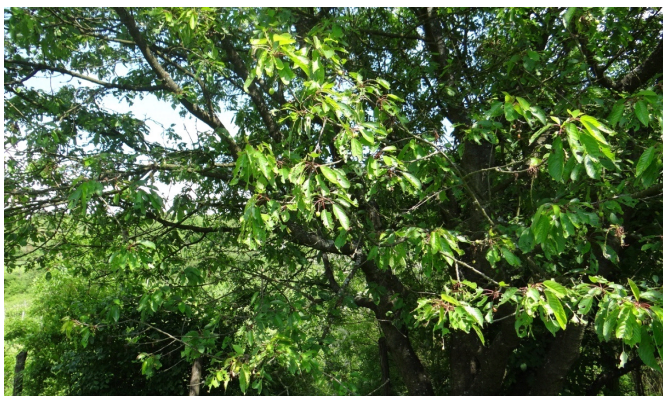
*****

DRYP

MIRŐL MI JUT AZ ESZEMBE

június első napjaiban, amikor már hetek óta esik az aranyat érő

Hogy hol és mennyi jutott a májusi aranyat érő esőből, arról a hírközlők rendszeresen tudósítottak helyenként sárlavinákról, víz alatt álló szántókról s kertekről, másutt pedig éppen vízhiányról. Voltak térségek ahol szilárd halmazállapotban érkezett a csapadék, meglett korú fákat döntő viharokkal. Még a Balaton is kilépett medenceöbléből, mint amikor valaki nyitva felejtí a kád csapját a fürdőszobában.

Kicsipkézett levelek a cseresznyefán

Kertünk sem maradt ki a meleg nyarat idéző május ellenére sem egy jeges zuhanyból. Öreg cseresznyefánk leveleit kilyuggatták, kicsipkézték a borsónyi jéggyöngyök. A többi gyümölcsfa termésében viszont nem tett kárt a jégeső. Nem volt miben. Egy körtét sem találtam egyik fán sem. Úgy tűnik, hogy a tavalyi rekordtermést most pihenik ki. Virág is kevesebb volt rajtuk, de még azokból sem neveltek egy árva körtét sem. Így tettek az szilvafáink is. Egyedül a Húsvéti rozsmaringon találtam néhány almát, azokon is ott volt a jég a nyoma.

A megye bogyós híréhez hűen csupán a ribiszke és málna biztat terméssel. Így aztán nem igazán lesz nagy gondunk ősszel a befőzéssel.

Húsvéti rozsmaringon a jég nyoma

Van még a kertben egy ősszel felújított számóca ágyás. Idénre ígérte első termését, ha a számócának valóban termése van. Mert a botanikusok áltermésnek nevezik azt a szép, piros, illatos, felületén sok-sok apró maggal telezsúfolt gyümölcsöt. Merthogy valójában ezeket a magokat tartják a termésnek, amit aszmagnak neveznek. No de ne mélyüljünk el a számócatudomány nevezéktanában, amikor még magát a gyümölcsöt sem tudjuk pontosan megnevezni. Számóca vagy eper? Földi eperként is szokták emlegetni – piacra jártomban hatalmas tábla hirdeti a bejáratnál; itt az eperszezon – hogy megkülönböztessük Arany János feketén bólogató eperfájának termésétől. A kertészek szerint a számóca elnevezés illeti meg ezt a gyümölcsöt, ha a közbeszédben már teljesen elfogadott is az eper szóhasználat, különösen ha földi jelzővel van kibővíve. A piaci gyakorlat ugyan nem szereti az ilyen két szóból álló, hosszú nevet, az epret pedig már becézni sem kell, mint az uborkát ubinak, a krumplít burginak, vagy a paradicsomot parinak. Vagy ki tudja, lehet, hogy egyszer lesz még epi is a piacon. Tehát hagyjuk meg az eper nevet a selyemhernyók kedvenc fáján termő gyümölcsöknek. A fiatalabbak kedvéért jegyzem meg, gyerekkoromban volt egy időszak, amikor divat volt selyemhernyót tenyészteni, s részükre szorgalmasan gyűjtöttük az eperfák leveleit. A jól táplált csontszínű hernyók – emlékeim szerint – enyhe rózsaszínű árnyalatot kaptak tőle.

Visszatérve a számócahoz,

az erdei számócat se nevezi senki vadepernek, vagy erdei epernek. Az erdei számócáról az internetes lexikon a következőket írja: „Az erdei számóca, vagy számóca,

földi eper (na tessék még itt is eper!) (Fragaria vesca) a rózsafélék (Rosaceae) családjának Fragaria nemzetségébe tartozó, a természet eperénél kisebb, de ahhoz hasonlóan ízletes gyümölcsöt termő, Magyarországon is őshonos növény. A Fragaria nemzetségnek az erdei számócán kívül még két faja él hazánkban, de ezeket gyakran (tévesen) szintén erdei számócának nevezik.

Nos akkor induljunk el a nálunk is őshonos erdei számócánktól amelyet már a XV. században természetbe fogtak a franciák. Szélesebb körben azonban apró gyümölcse miatt nem tudott elterjedni. Kirándulók viszont ma is szívesen szedegetik, legfeljebb nem tudják megkülönböztetni az erdei és csattogó számócát. A két vadon termő számócát a csészelevelek állása alapján pedig könnyű meghatározni. Míg az erdei számóca csészelevelei éréskor elállóak, nem simulnak a gyümölcsre, addig a csattogó számócaé éréskor a vacokról nehezen válik le s rásimul az áltermésre.

A kerti és ma már szinte nagyüzemi technológiával termesztett számóca eredete azonban két Amerikából származó faj – úgy tartják – véletlen keresztezésből jött létre ugyancsak Franciaországban, még a XVIII. században. Ezek tovább nemesített utódaival találkozhatunk a piaci árusoknál, vagy az áruházak polcain is. Nem ritkák az élénkpiros, vagy bordóba hajló, galambtojásnál is nagyobb gyümölcsök, csak éppen a számóca ízük veszik kárba a piacos méretversenyben. Erre kaptam azt a jó tanácsot, hogy öntsem le eper aromával. Ezért hiábavaló igazi magyar számócát keresni a sok „magyar eper” feliratú táblák alatt, hiszen az ott sorakozó olasz, holland, spanyol, stb. számócák legfeljebb magyar földben termelt gyümölcsök. Tessenek csak megnézni egy fajtajánlatot. Alapfokú nyelvviszga nélkül helyesen ki sem lehet mondani nevüket.

*****

SONNEVEND IMRE

ISMERI-E MÉG EGYÁLTALÁN VALAKI HAZÁNKBAN A SAVANYÚ (BÉCSI) SZEDER/EPER FÁT?

*P. Bulányi György O. Sch. P.(1919-2010)
áldott emlékének*

A címben feltett kérdést többek között az a tény is indokolja, hogy a Hazánkban jóval gyakoribb és Mária Terézia óta a selyemhernyó tenyésztés miatt is elszaporított fehér eper/ szeder fa (*Morus alba*) előfordulása is erősen ritkul manapság. Így aztán a végképp elfeledett régi gyümölcsünk, a *Morus* genusban a fehér testvére, a fekete/savanyú szeder/eper fa [*Morus nigra*] hírét, nevét még nehezebb felidézni. De miért is van ez így?

Először is az eperfa és szederfa elnevezés körül kell egy kis rendet rakni. Fontos tudni, hogy a „fái” [fán termő] eper- vagy szederfa nem azonos a hibridogén eredetű, nagytermésű, szélteben termesztett földi eperrel-számóccával (*Fragaria x ananassa*), de ugyancsak nem azonos az árokpartokon, nedves erdőkben, sőt szántókon is gyakran előforduló, tüskés indájú, földön kúszó, szürkés-kék termésű hamvas szederrel (*Rubus caesius*). Ugyancsak szeder névvel illeti a magyar nyelv a nálunk nagyméretű, 1-2 méter magasra megnövő, vastag, erős hajtású, tüskés bokor formájában megjelenő szeder (*Rubus*) nemzetség számos fajtát is (pl. a leggyakoribb *Rubus fruticosus*). Ezek a szederbokrok, amelyek erdei parlagokon, legelők szélén, erdők naposabb helyein nőnek és akadályozzák több méteres lehajló, tüskés hajtásaikkal az erdei munkát és a kirándulók mozgását, augusztus végén igen kitűnő szörp alapanyagot nyújtok, csillogó fekete termést adhatnak.

Visszatérve a szeder- és eperfa elnevezésre: az Alföldön a fává növő *Morus* fa a nép nyelvén eperfa, a Dunántúlon (és Szlavóniában, meg a Csallóközben is) ugyanez viszont szederfa névre hallgat. Tehát mindkét magyar név ugyanazt a fát nevezi meg. Másképpen: az alföldi származású Arany Jánosnál eperfa a dunántúli Berzsenyinél szederfának mondott fafaj. De mindkettő ugyanazt a fát jelöli.

De ez a fa, amely a szépirodalmi szövegekbe is bevonult, nem a címben szereplő savanyú szeder/eperfa, hanem a *Morus alba*, a fehér eper/szederfa. Azt viszont fontos tudni, hogy a fehér eper/szederfának mindig édes termése van, ami viszont lehet sárgásfehér, rózsaszín vagy feketés piros is. Az egyik fa ilyen termést hoz, a másik meg amolyan, de botanikailag mindkettő *Morus alba*! Ezt a szederfát/eperfát az etethető, puha lombja miatt a selyemhernyókkal együtt őshazájából, Kínából csempészték be először a Bizánci Birodalomba (6. század), majd elterjedt Európa más részeiben is, így a 13.-15. század folyamán először Dél-Európában, aztán Franciaországon és Németországon keresztül a földrész más részeiben is. Nálunk a selyemhernyó tenyésztés támogatása és fellendülése miatt a 18-19. század folyamán e fafaj rohamos terjedést mutatott fel, elsősorban a melegebb horvátországi és Dél-magyarországi vidékeken (Somogy, Baranya, Tolna, Fejér, Pest-Pilis-Solt-Kiskun,

Bács-Bodrog, Torontál, Temes, Jász-Nagykún-Szolnok, Csanád, Csongrád és Arad megyékben, valamint Szatmár, Heves, Borsod, Győr, Komárom, Veszprém, Zala, Esztergom, Pozsony, Bihar, Krassó-Szörény vármegyék enyhébb éghajlatú, alföldi jellegű részein).

Ennyi kitérő után most már rátérhetünk a címben szereplő savanyú szeder/eperfára. Népünk a különböző elnevezéseiben részben a fa termésének színére, részben a fa eredetére utal: nevezték/nevezik fekete szeder/eperfának, savanyú szederfának, de balkáni, melegebb vidékről való származására utalva török szederfának is, aztán elsősorban a Dunántúlon, különösen a Balaton-felvidéken, talán a kismemesi ("úri") kertekben való gyakoriságára utalva: bécsi szederfának is. Az ojtott szederfa elnevezés (amelyet Csapody Vera és Priszter Szaniszló közöl a Magyar növénynevek szótárában, 1966-ban) a nagy gyümölcsű változatok biztos tovább szaporításának módjára, míg a borszederfa elnevezés (ld. Jávorka Sándor: Magyar flóra c. művében, Bp., 1925) levének a vörösborok sötétebb színűre való festésére utal.

Lévén e sorok írója veszprémi, a Balaton-felvidéken tudta legjobban kutatni ezt a rejtélyes fafajt, így ebben az írásában a savanyú szederfa elnevezés mellett marad. Nálunk általában alacsony növekedésű, 6-8 méter magasra nő csak meg. Festői, zömök, erős ágakra és törzsrészekre tagolódó koronát nevel. Igen idős Balaton-felvidéki példányai több irányba szerteágazóan, szinte zsidó gyertyatartószerűen szétálló koronát mutatnak, amelyek a viharok és a hó nyomás miatt legtöbbször a fő törzset is több felé hasogatják. E hatalmas sebek ellenére (amelyek lassan begyógyulnak és beszáradnak) a 100-150 éves fák egészséges, erőteljes duzzadó ágakban végződő, harsogóan zöld lombú koronában termik az értékes, csillogóan sötét-bíbor-fekete gyümölcsüket. Van olyan idős példány is, amelynek törzse a viharok miatt szinte teljesen „eldől”, a föld felszínével mindössze 45 fokot bezárva korrigálta a korona felálló ágainak növekedését.

A savanyú szederfa igen késői lombfakadású, ezért is nevezte Plinius már az ókorban a 'legokosabb fafajnak' („sapientissima arborum”), ugyanis mindig kikerüli késői fakadásával a megkésített fagyokat. Leveli többnyire mélyen szíves vállúak, fűrészkes fogas szélűek, kemény tapintásúak, felső felületükön szőrösek, érdesek. Csak ritkán találkozunk lombozatában hasogatott levéllel (a fehér szederfa levele puha tapintású, gyakran karéjos és hasogatott, a tőhajtásokon szinte mindig többszörösen hasogatott).

A savanyú szederfa tulajdonképpen váltivarú növény, azaz a virágai nem himnősek, hanem egyivarúak, tehát egy fán belül az ágakon szabálytalanul váltakozva csak termős és csak porzós virágzatok helyezkednek el. Mivel ezek általában egy egyeden találhatók, ezért

mondjuk egylakinak, de a savanyú szeder (és a fehér is) lehet részlegesen egylaki is, amikor egy fán bizonyos ágakon csak termős, más koronarészen viszont csak porzós virágok vannak. Ez a váltakozó ivari tulajdonságokat felmutató jelenség tapasztalható gyakran egy virágzaton belül is, amely esetben pl. a barkákon, tehát a hím virágzaton megjelenik néhány termős virág is. A savanyú eper termése, azaz az ehető rész nem más, mint meghúsosodott lepellevélek összessége. Gyakori az az eset is, hogy a termésrészek nem tartalmaznak magot, vagy csak meddő magot ölelnek körül, hanem csak meghúsosodott lepellevéleket.

Tehát ennek a vonzóan savanykás-édes, 3-4 cm nagy húsos-leves termésnek köszönheti a savanyú szeder, hogy már az ókorban, a Római Birodalomtól Indiáig termesztették és élvezték kitűnő gyümölcsét. A szakirodalom őshazájának általában Iránt, Közép-Ázsiát jelöli meg. Sajnos azonban nem tudnak még a leghozzáértőbb botanikusok sem rámutatni a térképen egy országra, vidékre vagy hegysorra, ahol őshonosan tényleg tömegesen vadon terem a savanyú szeder. Kazimierz Browicz lengyel dendrológus, aki hosszú évtizedekig a terepen is kutatta Görögország, Anatólia, Irán, Pakisztán és Afganisztán fás növényzetét, egy külön tanulmányt szentelt ennek a kérdésnek. Ebben úgy zárta le mondandóját: a több ezer éves termesztés folytán az őshaza eredete bizonytalan, de ő kizárásos alapon és az előfordulásokat sorra véve az Égei-tenger vidékére tenné ezt. Mindenesetre az afgán Hindukus völgyeiben, a türkmén-iráni határon fekvő Kopet-Dag hegység előterében, valamint a Káspi-tengert Irán felől határoló Elburz erdős lankáin és az iráni Azerbajdzsán területén vadon többen is találtak és leírtak *Morus nigra* előfordulásokat. És akkor hova eredeztessük a hideg télű Anatólia folyóvölgyeiben itt-ott egyesével előforduló hatalmas, öreg savanyú szederfákat, pl. Ankarától délre, vagy a melegtélű szír hegyekben ezer méter felett megtalálható példányokat? Mert az ó- és újszövetség könyveiben is megtaláljuk a fa nevét, tehát a Szentföldön is elterjedt volt már Krisztus előtt. Jézus is említi egy helyen az egyik példabeszédében: „Az apostolok kérték az Urat: „Növeld bennünk a hitet.” Az Úr így válaszolt: „Ha csak akkora hitetek lesz is, mint a mustármag, s azt mondjátok az eperfának: szakadj ki tövestül és verj gyökeret a tengerben! – engedelmeskedni fog nektek.” (Luk. 17.5-6.)

Valószínű, a savanyú szeder őshazájának kérdését csak az asszír-perzsa-római-ógörög-bizánci-islám kertkultúra máig ható jelenlétében tudjuk majd megközelíteni és megválaszolni.

A szederfa szavunk először az 1395-ben íródott Besztercei Szójegyzékben fordul elő, majd az 1405-ös Schlägli Szójegyzék is tartalmazza, hasonlóan a Murmelius-félehez, 1533-ból. A fán termő szeder elnevezése a földi szeder (*Rubus* fajok, első előfordulása

1193-ból ismert egy helynév kapcsán: 'ad aquam Zudurýg') névből eredhet, termésének feltűnő hasonlósága miatt. A nyelvészek szerint az uráli nyelvörökségi eredetet felmutató 'eperfa' elnevezése tűnt fel először a magyar nyelvhasználatban, s ezt követte a szederfa megjelölés.

Nyomatásban magyarul először a Kolozsvárt 1573-ban kiadott, Horhi Méliusz Péter által írt Herbárium-ban olvashatunk a 'szederj fáról' („mind a fái és földi szederj nyers korában hidegítő...”). Ezt követi az 1667-ben Bécsben kiadott és veretes magyar nyelven ránk maradt hatalmas kertészeti szakmunka, a Lippay János jezsuita szerzetes és nagyszombati érseki főkertész (1606-1666) által írott 'Gyümölcsös kert' majd öt oldala a 'Szederj fáról'. Ebben a gyógynövényként és élvezeti gyümölcsként is használt szederről többek között a következőket jegyzi meg: „a feketének [szeder] sokkal jobb ízű édes savanyúcska, nagyobb, levesebb gyümölcse vagyon, mint a fejrnek,...a fája is temérdekebb, darabosabb”. Aztán „a szedry (!) fa igen szereti a meleg helyet, .. ellenzi a hideget,..jó puha és ganajos földben gyönyörködik.”

A komáromi jezsuita tanár, Grossinger János (1728-1803) latin nyelvű, magyarországi fajokot leíró Dendrológia-jában a szederfáról is értekezik, méghozzá három oldalon át. Külön szól a fehér és vörös szederfa mellett az általa spanyol szedernek is ismert és három nyelven is megnevezett „Morus hispanica, seu Viennensis, Bétsi szeder, saure Maulbeere”-ről, a savanyú (fekete, török vagy bécsi) szederfáról is.

Veszelszky Antal (1730-1798) 'Fa és Fűszeres Könyv'-ben 1798-ban épp hogy megemlíti a savanyú/fekete eper (szeder)fát. Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály is ugyanígy tesz a Debrecenben kiadott 1807-es 'Magyar Fűvészkönyvében' a 'szederj eperfa'-ról.

A selyemhernyó tenyésztés miatt a 18-19. század folyamán egyre szélesebb körben ültetett fehér szeder/eperfa az akác mellett a magyar falvak jellegzetes fájává vált. E mellett a 19. század második felében a savanyú szederről is feltűnő bőségben cikkeztek a kertészeti-gazdászati sajtóban, írtak róla a szakmunkák. Kivált az oltási problémáiról írtak többet. Ismert volt, hogy a tényleg nagy szemű savanyú szedret a Morus alba sötét gyümölcsű változatának csemetéibe, oltással szaporították, mert a magról történő vetés nem biztos, hogy hasonló minőségű termést adó fákat eredményezett volna. A gyökföbe való oltást ajánlja minden szerző, mert a koronába történő oltás után a savanyú szeder sokkal erőteljesebben vastagodik és ugyanitt nagy, labdaméretű csomó képződik a fán, amely a viharok során könnyen eltorthatott.

A Balaton-felvidéki öreg savanyú szederfákon oltási nyom nem látszik. Hatalmas, vastag törzsük mag- vagy dugványeredetre utal. Mivel a szederfák ágaiban aránylag vastag bél van, oltásuk, szemzésük problematikus. Ezért ajánlották a régi szakmunkák a már az 1660-as években a Lippay János által ajánlott módszert, az ágak talajban való gyökereztetését. Még a lyukas cserép alkalmazását is megemlítik: a korona egyes ágára földdel teli cserépedényt húznak, amiben 1-2 év alatt meggyökeresedik a szederfa ága, természetesen csak ha a cserép földjét folyamatosan nedvesen tartják és kiborulásának megakadályozásáról gondoskodnak.

A Kerti Gazdaság c. szaklap 1860-as évfolyamában hírt adnak arról, hogy egy Komáromban lakó ácsmester akácfába is olt savanyú szederfát. Hutirai Lukács Sándor (fő)szerkesztő (1815-1880) – neves kertész, gyümölcsész és szakíró - hitetlenkedett és emiatt külön elutazott utána nézni ennek a furcsa dolognak. „Akácba oltott savanyú szeder” című beszámolójában leírja a látott csodát, mármint, hogy tényleg számos akácba oltott savanyú szederfát nézett meg Komáromban, de megmagyarázni a jelenséget nem tudta. 2013-ban megmutattam egy neves faiskolásnak ezt a hírt, a szakember elképzelhetetlennek tartotta a 153 éve történetet.

A magyar szaktudomány kiemelkedő egyénisége, Angyal Dezső (1852-1936) kertészeti szempontból több tanulmányában is részletesen ismertette a savanyú szederfát. Leírja hogy, „még a szőlő égőve alatt is védett, meleg fekvésbe ajánlatos ültetni,..nehogy a fagynak áldozatul essék.... Gyümölcse csemege számba megy, amely főleg a tikkasztó nyári hőségben éppen olyan üdítő az emberi szervezetre, mint a délvidékieknek a gránátalma, a narancs, vagy akár a görögdinnye.... Sok helyen a délnek fekvő hegyoldalokban álló szőlők között is szép, egészséges, tekintélyes korú [savanyú szeder-] fák találhatóak...kevés gondozást igényel.”

A savanyú szederfa fokozatos térvesztése az első világháború előtt elindult, a 20. század további évtizedeiben pedig felgyorsult. Bizonyítja ezt többek között Mohácsy Mátyás kertészeti tanintézeti igazgató (1881-1970) 1936-ban kiadott A gyümölcsstermesztés kézikönyve c. munkája, amelyben savanyú eperfa néven még tárgyalja ugyan gyümölcsünket, de már csupán csak fél oldalon. Itt jegyzi meg, hogy „gyümölcsét kismértékben a piacainkon is megtalálhatjuk.”

1937-ben egy másik híres gyümölcsészünk, gr. Széchenyi-Wolkenstein Ernőné a hegyaljai Bodrogkeresztúrról szinte már elsiratja a savanyú szederfát, amikor azt írja könyvében: „sajnos nagyon ritkán található a nagygyümölcsű, savanyú, fekete vagy török eper[fa] (Morus nigra), pedig milyen bőtermő fa, mily kitűnő a gyümölcse és az ebből készített befőtt!”

Az országosan is híres Schrikkel-féle Alsó-tekeresi faiskola még kb. 1940-ig szaporítja/oltja ezt a gyümölcsfát, igaz, elég borsos áron (az 1933/34-es és az 1938/39-es árjegyzékükben is szerepelt 4 Pengő/darab árral, amikor egy sima magas törzsű almaoltvány 1,2 Pengőbe került, a közepes törzsű 1 Pengőbe. A 4 Pengős darabár még a két méteres dió suháng 2 pengős árának is a duplája volt!). Az 1941/42-es évre kiadott Alsó-tekeresi árjegyzékben már nincsen sem édes, sem savanyú szederfa! Valószínű, ezzel a dátummal szűnt meg Magyarországon ennek a nagyon értékes gyümölcsfának az intézményes, szervezett szaporítása.

A kommunizmus évei nem kedveztek az ilyen divatjamúlt gyümölcsfának. A régi, nagyobb házak udvarát (a házzal együtt) legtöbbször államosították, a hagyományos szőlőskerteket betagosították a szövetkezeti táblákba, a magatartási gondolkodású, hagyománytisztelő gazdák gerincét módszeresen megroppantották és elvették kedvüket az ilyen „hóbortoktól”. A gyümölcsstermesztésben is dúlt a sematikus gondolkodás, a „modern fajták” mindent elsöprő diadalmenete.

A hanyatlás folyamatában volt egy másik negatív jelenség is: sajnos még a „tanult” kertészek és erdészek közül is sokan összetévesztették, összetévesztik a sötét gyümölcsű fehér szeder/eperfát az igazi *Morus nigra*-val. Jó példa erre a következő három eset a közelmúltból:

1. Egy hatalmas „hivatalos tévedés”: Budapest XII. kerületében a Mártonfa utcában „Mártonfa utcai eperfa” elnevezéssel a Budapest Főváros XII. kerületi Önkormányzat 13/1994. (V. 3.) rendeletével védetté nyilvánított egy öreg fát abból a célból, hogy: „az ország legnagyobb, 500 centimétert meghaladó törzskörmérettel rendelkező, háromágú fekete eperfája” fennmaradjon. Az újabb önkormányzati törvény miatt ezeket a helyi jelentőségű védett értékeket 2012-ben ismét felülvizsgálták és immár a Székesfőváros hozott egy rendeletet a Mártonhegyi utcai „fekete eperfa” védelmében. E sorok írója nagy érdeklődéssel felkereste a kis hegyvidéki utcában fekvő hajdani hatalmas villa kertjét, ahol a háborúban lebombázott épület alapfalai, kőlépcsői még ma is látszódnak. Az épület egy híres pesti örmény szőnyegkereskedő tulajdona volt és azóta sem építettek helyébe újat. Az eperfa ma is áll és él, hatalmas méretű, azonban *Morus alba*-nak, fehér eperfának bizonyult. „Csupán” sötét színű termése van, ami megtévesztette a szakembereket. A levelét már nem vizsgálták.

2. Egy országosan is híres, erdei fák magvait exportra is gyűjtő szakember tévedése: egyik szakembernek számitó és az országban mindenütt gyűjtő/gyűjtető kollégámtól szerettem volna megtudni újabb adatokat a savanyú szederfa előfordulásairól. Sajnos azonban minden megjelölt fa fehér szeder/eperfa (*Morus alba*) volt, sötét gyümölcsűvel, amikről ő eddig „fekete eperfa” magvakat gyűjtött és adott el csemetekert tulajdonosoknak.

3. Egy faiskola tulajdonos téves hirdetése: az interneten keresgélve rábukkantam egy Komárom-megyei faiskolára, ahol több ezer egy éves fekete szederfa/eperfa (*Morus nigra*) csemetét ajánlottak, fényképpel is bemutatva a kínálatot. A képről, a csemeték leveleiről első látásra feltűnt, hogy téves a faj megállapítása: a tulajdonos szomorúan javította ki kínálatát, miután megtudta a valóságot.

Az előbb felsorolt jelenségek és tendenciák elegendőnek bizonyultak egy ilyen veszélyeztetett, ritka gyümölcsfafaj végleges eltűnéséhez.

Nem akarom elhinni, hogy a száz év előtti viszonylagos ismertség után ma csak 11 darab létező és élő savanyú szederfa lenne Hazánkban (egy a Tabánban, a régi szerbek lakta házak helyén, amelyről Saly Noémi Budapest-kutató olyan szépen megemlékezik írásában, egy a Kertészeti Egyetem botanikus kertjében, egy Szadán, a Székely Bertalan Ház kertjében és egy a XXII. Kerületben, Budafokon, a Cankó terén és hét darab a Balatonfelvidék négy falujában.). Merem remélni, hogy Sopron és Kőszeg szőlőhegyei, a Mecsek, a Mátra- és Hegyalja, a Buda-környéki enyhe lankák rejtjenek még pár példányt belőlük, ahogy a felvidéki Bakabánya (Pukanec) környéki szőlőhegyekben is előkerült egy néhány száz, pontosan 715 (!) darabos, különleges morfológiai jegyeket magukon viselő, idős „szőlőhegyi” állomány (amelyet *Morus tyrnavensis* néven külön „fajnak” írt le egy szlovák botanikus).

Több évi kutatásaim során csupán a fent említett 11-et sikerült „kinyomoznom”. Ez a hihetetlenül kicsi szám minden bizonnyal bővülni fog e cikk megjelenése után, ezért arra kérek minden HONISMERET olvasót, akinek kezébe kerül ez a szám, ha tudnak ilyen igazán savanyú szeder/eperfáról, jelezzék azt a telefonomon (30-491-00-84).

Végezetül az ajánlás magyarázatával is tartozom: Bulányi páternek köszönhetem, hogy figyelmemet a savanyú szederfára terelte. Történt a 2000-es évek legelején, hogy Bulányi atya 81 éves korában Lovas községben a templomban tartott vendégszónoklatot. A faluban tett sétája közben az egyik kőkerítés mögül egy vén savanyú szederfa hajlott ki, éppen hatalmas fekete terméseit érlelve, amelyeket ő észrevett. (Azóta az önkormányzat helyi védelem alá helyezte a fát, fémtáblával megjelölve). Ugyanis 1956 tele és 1958 ősze között a Farkasréti temető mellett kanyargó Bürök utca egyik nagy kerttel rendelkező házában, mint befogadott börtönviselt pap, bujkált a hatóságok szigora elől (hogy aztán ismét bevigyék a börtönbe). 1952-ben ugyanis őt az ifjúsággal való foglalkozása és szervezkedése miatt életfogytiglanra ítélték. A Bürök-utcai ház kertjében viszont volt egy ottani nevén török szederfa, melyről a páter jókat falatozott, sanyarú üldöztetése meleg nyári napjaiban. Egy

életre megjegyezte ezt a fát és finom gyümölcsét. És itt Lovason tudta ismét viszontlátni kedves fáját, annyi év után! Elhatározta, hogy szerez egy példányt ebből a kedves gyümölcsfából, hogy még halála előtt megköstölhesse az 1957-58-as nyarak „szabadság”-ízű gyümölcsét. A Balaton-felvidéken fekvő apró faluban, Óbudaváron volt egy kertés parasztháza (melyet a Bokor közösséggel együtt birtokolt), s ott a kertben látott egy vadon kelt fiatal fehér szederfát, elhatározta, abba valami szakemberrel beleoltatja a nemes szedret. Megkeresték a Magyar Nemzet szombati Magazinjában remek gyümölcsészeti cikkekkel jelentkező író, Ambrus Lajost, s A. Lajoson keresztül így kerültem én is a „török szederfa” hadműveletbe. Egy jól szemző/oltó barátom, Simon László erdész technikus Nagyvázszyból, be is oltotta Gyümölcsoltó Boldogasszony nap táján a fácskát a Lovasról hozott oltócsapokkal. Sajnos, Bulányi atya mégsem tudta megköstölni az óbudavári török szedret, mert a koronába oltott részeket egy nagy vihar mind letördelte. Aztán 2010-ben az atya is elköltözött az örökké termő bibliai savanyú szedrek hazájába. Rám hagyta viszont a savanyú szederfa érdekes témáját, melytől most már én sem tudok szabadulni.

*****

BAJAI ÉVA

KÖNYVAJÁNLÓ

Paulus tábornok a sztálingrádi hadjárat előtt autóbalesetet szenved, így minden másképp alakul: Németország megnyeri a második világháborút ebben a súlyos, letaglózó antiutópiában, melynek főhőse Klaus Arme, vezető náci ideológus: az ő 1942 és 2013 között írt naplórészleteiből áll a könyv. Az első bejegyzés idején tizennyolc, az utolsónál nyolcvankilenc éves. A „lett este és lett reggel” a Genézis könyvében a teremtés napjai közti időszakot jelöli, amikor az Arme-féle náci ideológia szerint Isten alszik vagy halott, esetleg felfüggeszti magát, egyben az erkölcsi, etikai normákat is. A civilizáció újabb lépcsőfokának eléréséhez mindig egy-egy ilyen állapot kell, ami felmenti a birodalmat és katonáit minden bűn alól, hiszen ezeket a fejlődés nevében követik el, a teremtés tökéletesítésére. Klaus Arme egész élete a családja hatalmáért vívott kérelhetetlen árnyék-háború, és az egész emberi civilizációt lassanként felémésztő birodalom szolgálatában telik. Legfőbb ellensége a folyamatos apokalipszis idején is jelen lévő kereszténység, mely újra és újra felbukkan áldozatai képében, akik arra születtek, hogy gyengességükkel megalázzák az erőseket. Vajon az egész világ a nácik élettere lesz, vagy az új Übermensch mégsem mindenható?

(Horváth László Imre: lett este és lett reggel, Magvető – Budapest 2014)

*****

BÓTA TIBOR

A DÖNTÉSEI RÉVÉN SZABADDÁ VÁLÓ EMBER

A szabadság témájával foglalkozni lehetetlen vállalkozásnak tűnhet, és lehet, hogy az is. Nem véletlen, hogy örökké visszatérő, és máig lezáratlan témája a filozófiának, a pszichológiának és a társadalomtudományoknak. Ez persze azt is jelenti, hogy az embert még lát-szólagos megoldhatatlanságában is szüntelenül izgatja szabadsága kérdése – amit, ha egészben nem is, de talán apró falatokban meg tud emészteni. Az alábbi írás a szabadság ilyen „apró falatja”, a döntés és a szabadság viszonya. Egy kijelentés és számos kérdés, amit a kijelentés felvet. A kijelentés így hangzik: az ember döntései révén válik egyre szabadabbá. A kérdések közül, pedig íme, néhány. Nem akkor szabad-e az ember, ha nem kényszerül döntésre? Ha valami mellett döntünk, nem szabadságunkat csorbítjuk-e azzal, hogy megfosztjuk magunkat a további lehetőségektől? Szabad-e az ember, ha nem képes azt tenni, amit akar?

A döntés és szabadság vizsgálatánál különböző megközelítési lehetőségek kínálkoznak.

- Egyrészt vizsgálhatjuk azt, hogy a lehetőségek/meghatározottságok világában az ember akaratának van-e, és ha igen mekkora a szabadsága? Ez az ember akaratszabadságának vizsgálata.
- Másrészt vizsgálhatjuk azt is, hogy az ember cselekedetei mennyire képesek követni akaratát? Vajon képes-e az ember mindig azt tenni, amit akar? Vagy olykor megszenvedi, hogy azt teszi, amit nem akar (nem szeretne)? Ez az ember cselekvése közben átélt szabadságának¹ vizsgálata.

¹ A cselekvése közben átélt szabadság nem keverendő össze az ember cselekvési szabadságával, ami cselekvési lehetőségeinek halmaza.

Ebben az írásban kísérletet teszek arra, hogy megvizsgáljam az ember akaratának és cselekvésének egyezése közben átélt szabadság-élményét.

I. A valódi és/vagy az értelmes döntés

Sokféle döntés létezik. Az ember dönthet ösztönösen/reflexszerűen, dönthet betanult viselkedési sémák szerint, dönthet külső/belső kényszer hatására, dönthet személyiség-karakteréből adódóan. De hozhat valódi, ill. valódi és értelmes döntéseket is.

A valódi döntés

Az ember döntéseivel kapcsolatban beszélhetünk valódi, ill. valódi és értelmes döntésről. Az értelmes döntés mindig valódi, de a valódi döntés nem mindig értelmes.

Egy döntés akkor valódi, ha a következő összetevőket tartalmazza:

1. szabad döntési lehetőség (lényünkön kívüli, döntésünket befolyásoló külső kényszer nélküliség /a továbbiakban csak „külső kényszer”/)
2. megkötöttség-mentesség (lényünk szabadsága, döntésünket befolyásoló belső kényszer nélküliség /a továbbiakban csak „belső kényszer”/)
3. dinamikus személyes értékrend (mely a döntési szempontokat szolgáltatja)
4. helyesen működő mérlegelő tevékenység (mely képes a döntési szempontoknak a lehetőség szerinti legelfogulatlanabb, helyes mérlegelésére)

Természetesen a döntési helyzet maga is egy kényszer (döntési-kényszer). Hiszen, ha valaki nem kerül döntési helyzetbe, miért is döntene? De ez a döntési kényszer nem a döntést /annak tartalmát/ befolyásolja, hanem csak a döntés meghozatalára szólít fel.

A szabad döntési lehetőség (külső kényszer nélküliség)

Az ember szabad döntése szempontjából igen fontos, hogy minden (tőle független) külső kényszer nélkül, szabadon tudjon dönteni. (A külső kényszerek igen sokfélék lehetnek. Külső erős fenyegetettség /zsarnokság esete/; rendkívüli körülmények /pl. erős viharban a tengeren a kormányos – az emberi élet érdekében – ha szükséges kidobja a vízbe még az esetleg értékes rakományt is/...)

Az embernek szabad döntési lehetőségéhez szüksége van arra is, hogy több (ténylegesen jelentkező, és megközelítően egyenértékű) lehetőség között tudjon választani /valódi választási lehetősége legyen/.

Megkötöttség-mentesség (lényünk szabadsága, belső kényszer nélküliség).

Ahhoz, hogy az ember szabadon tudjon dönteni, szüksége van belső kényszer nélküliségre is. Az ember belső kényszerei elsősorban lélektani

eredetűek (Erős belső hajlam, szükséglet, /érzéki/vágy, függőség...). Döntést befolyásoló korlátok a döntést megelőző (a döntési szituáció megismerését célzó) ismerethiányunkból is származhatnak. Belső szabadság nélkül az ember nem tud mit kezdeni a választási szabadságával. Ilyenkor az ember Sartre² szavaival élve "szabadságra kárhozható" éli az életét. Az ember megkötöttség-mentességének egyik speciális területe a kockázatvállalási készség /tekintettel arra, hogy valódi döntési helyzet kockázat nélkül nem létezik/.

Dinamikus, személyes értékrend

A valódi döntéshez szükséges, hogy az ember egy dinamikus, személyes értékrenddel rendelkezzen. De mi is az a személyes értékrend? A személyes értékrend az ember saját értékeinek egy önmaga általa rendezett gyűjtőfogalma, amely a korábbi belső és külső ismereteinek, tapasztalatainak szintézisét is tartalmazza. (Az értékek fogalmának tisztására még visszatérünk.) Ezek együttese szolgáltatja az embernek az egyre bővülő döntési szempontjait. Természetesen törekednünk kell értékrendünk stabilitására, de értékrendünk soha nem válhat statikussá. Nyitott kell, hogy maradjon új értékek befogadására, és korábbi értékeink felülvizsgálatára, ezért a „dinamikus” jelző.

A helyesen működő mérlegelő tevékenység

A helyesen működő mérlegelő tevékenység arra törekszik, hogy a dinamikus változó értékrendjét figyelembe véve, a döntési szempontokat a lehetőség szerinti legelfogulatlanabban mérlegelje. Ennek során a nyitottságnak igen komoly szerepe van. A helyesen működő mérlegelő tevékenységnek még további jellemzői is vannak, amire még később kitérünk.

Fentiek értelmében **valódi döntés** csak úgy születhet meg, ha külső/belső kényszer nélküli állapotban az ember dinamikus értékrendjét figyelembe veszi, és közben elfogulatlanságra törekvő mérlegelést is végez.

A valódi és értelmes döntés

Az ember szabadságtudata feltehetően értéktudatának következménye.

Az ember nem csak szabadon akar dönteni (azaz valódi döntést hozni), hanem az érték /általa értéknek hitt dolog/ mellett akar szabadon dönteni.

Mik ezek az értékek? Az ember elsősorban saját életét, létét tartja a legnagyobb értéknek, de a hozzá közelinek megélt embertársai élete is komoly érték számára, és a kör tovább bővíthető. Ezen felül persze sok más olyan dolog is érték az ember számára, amely a *hasznos, szép, jó, igaz, szent fogalmaival próbál körülírni*. Az értékek melletti döntéseit értelmes

² **Jean-Paul Sartre** francia dráma- és regényíró, az [ateista egzisztencializmus](#) képviselőjeként a [20. századi](#) francia filozófia vezéralakja.

döntéseknek éli meg az ember, mert azok védik az értékeit. Az ember valódi döntése akkor válik valódi és értelmes döntéssé, ha a helyesen működő mérlegelő tevékenységének egyik alapkérdése az, hogy döntése mennyire szolgálja értékeit. Az ember értékeit szolgáló, azt védő, erősítő döntései értelmesek, az értékei elleni döntései értelmetlenek.

A valódi és értelmes döntés tehát az, amelyet az ember külső és belső kényszer nélkül hoz meg, és amely ezen felül értékeit is szolgálja.

II. A döntéshez való viszonyulás dilemmái

A döntéstől menekülő ember

Furcsa, szinte megmagyarázhatatlan kettősség figyelhető meg az emberben. Alapjában véve lényének minden porcikájával törekszik a szabadságra, s ugyanakkor valamiféle félelem, menekülés-érzés is megjelenik az emberben a szabadsága kapcsán. Feltehetően ilyenkor nem a szabadság, hanem - talán tudattalanul is - a döntés lehetősége/kényszere elől menekül. Mindenesetre az emberben megfigyelhető egy ösztönös késztetés arra vonatkozóan, hogy döntése szabadságát /akarata szabadságát/ egy erős, biztos valakire bízva, akit követve könnyebben eligazodhat, és biztonságban érezheti magát. Ezt a döntés elől való menekülési attitűdöt az ember kényelemszeretete is felerősít/heti.

A szabadságot hirdető Jézus úgy akarta a törvényt tökéletesíteni, hogy a hangsúlyt cselekedeteink indítékára tette, amely az ember belső világában található, és amelyet nem lehet szolgálai módon, gépiesen "betanulni" úgy, mint a külső törvény előírásait. Jézus felszabadítani jött az embert, megszabadítani attól a mélyen ösztönös törekvésétől, hogy az ember lemondjon a döntés szabadságáról, és előírások/tekintély szolgálatába álljon.

Az Egyház sajnos elárulta Jézusnak ezt a felszabadító törekvését. Nemcsak iránymutatást, és eligazítást kíván nyújtani bizonytalan hívei számára, de egyre jobban meg is akarja határozni hívei cselekvési lehetőségeit. Ezzel egyrészt kiszolgálja híveinek külső fixpont-igényét, másrészt infantilizálja híveit. Dosztojevszkij "Karamazov testvérek" c. regényében csodálatosan festi le a fenti árulást. A főinkvizítor négy szemközt próbálja meggyőzni az ismét megjelenő, s szabadságot hirdető Jézust, hogy lássa be hogy tévedett, csődöt mondott, hisz az embernek elemi szükséglete, hogy felsőbb hatalom alá vesse önmagát (szabadságát). Az Egyház pedig erre a legalkalmasabb irányító hatalom.

A külső fixpontra vágyó ember igényét kihasználva, sajnos olykor a modern szellemi irányzatok is különböző csodát-ígérő technikáikkal, kész receptjeikkel kereső emberek sokaságát fosztják meg döntésük szabadságától.

A döntés előtt álló ember bizonytalansága

A bizonytalanságnak többféle indítéka lehet.

A döntést megelőző kereső bizonytalanság, előítélet nélkül igyekszik felderíteni tényleges választási lehetőségeit, és értékelési szempontjait. Ez a kereső bizonytalanság a nyitottság jele, mely nagy érték az ember életében, és valódi szabadsága lehetőségének egyik alappilléreje.

A döntés során szükséges mérlegeléssel kapcsolatban azonban ki kell térnünk egy - a döntési szabadságunkat komolyan veszélyeztető - magatartásformára, a hezitálásra, a latolgatásra, a tétovázásra. A latolgató és halogató típusú ember (Fabius Cunctator) mindig arra vár, hogy mindenben biztos legyen, végül soha nem tud eljutni a döntésig. Aki csak latolgat, de nem dönt, nehogy választási lehetőségét elveszítse, annak csak szabadsága lehetősége marad meg csupán, hisz a döntéstől való félelem rabja marad.

Az az élet, amely nem vállalja a döntést, annak következményeit és kockázatát, nem sokat ér. A szabadságnak ez a fajtája csak illúzió, mert döntés nélkül csak lehetőség a szabadság.

A valódi döntéssel együtt jár a kockázat. Az a döntés, melyek nincs kockázata, nem valódi döntés. A kockázat pedig bizonytalanságot (egyfajta ismerethiányt) feltételez. Ha mindent ismerek, mindenben biztos vagyok, azaz a döntés evidens, kínálja önmagát, értelmetlen döntésről beszélni.

III. Az ember szabadságsávja

A szabadságsáv

Az ember nem csak szabadságát, de annak korlátait, meghatározottságait is megtapasztalja, amelyek az ember szabadságának egy tartományt /szabadságsávot/ jelölnek ki. Az ember szabadságának korlátai (meghatározottságai) eléggé sokfélék lehetnek.

– Az ember immanens létét/döntéseit befolyásoló korlátok: természeti törvények, örökölt genetikai meghatározottságok, biológiai, pszichológiai adottságok, szükségletei, környezeti szociális hatás... De léteznek másfajta korlátai is az embernek, amelyek a megerősítő, a védekező mechanizmusai, ill. a megküzdési stratégiái közben keletkeznek.

– Az ember transzcendens létét/döntéseit befolyásoló korlátok (meghatározottságok): természetfeletti létezésének törvényei, feltehetően személyes küldetésének meghatározó szerepe. Lélektani megközelítésben pl. a tudattalan /ezen belül is a kollektív tudattalan/, ill. az archetipusok hatásai. Ezek - az ember transzcendens létét befolyásoló korlátok/meghatározottságok - sokkal nehezebben megfogalmazhatóak, és gyakran inkább csak valószínűsíthetőek. A keresztény hagyomány szerint a Teremtő egyik lényegi

jellemzője a szeretet. A Teremtő teremtési szándékánál is feltehetően a szeretet-élet továbbadása döntő szerepet játszhatott. Eme feltételezett állításnak a valószínűségét Jézus tanításának tartalma csak tovább erősítette. Ennek értelmében az ember szeretet-élet megvalósítására való törekvése egyike lehet transzcendens meghatározottságainknak.

Ezen szabadság-korlátok birtokában minden egyes ember rendelkezik egy úgynevezett "szabadságsáv"-val, amely sávnak (nem feltétlen tudatos, de tartósan átléphetetlen) alsó és felső határa van. (Az ember nem tud(akar) pl. bérgyilkossá zülni, mert ez alatta volna szabadság-sávja alsó határának. Vagy a szellemóriásokat megcsodálhatja ugyan, de követni nem képes őket (cselekvési szabadság), mert ők /képeségeiket tekintve/ szabadságsávja felső határa felett vannak.

Az ember evilági szabadságsávjának korlátait döntései során persze áthághatja (azaz dönthet korlátait figyelmen kívül hagyva), de ebben az esetben megnehezíti/kockáztatja immanens létét, esetleg értelmetlenül bele is pusztul /pl.: a gravitációt figyelmen kívül hagyva, leugorhat a szakadékba, de belepusztul/.

Az ember transzcendens értékei érdekében esetenként figyelmen kívül hagyhatja immanens szabadságsávjának korlátait (vértanúk esete). A transzcendens szabadságsávjának korlátait azonban /ha értelmesen akar élni szabadságával/ a döntései során soha nem lépheti át.

A megváltoztathatatlan problémája

Az ember szabadság sávjának határait, ill. a határon túli tartományt, mint megváltoztathatatlant érzékeli, amiken nem áll módjában változtatni. (Ilyenek: a rá ható természeti és természetfeletti törvények, az ember karaktere, lelki alkata, egyes biológiai alkati adottságai /pl. testmagasság/. De személyes környezetében is vannak ilyen meghatározottságok pl. szülei, testvérei.)

Az ember tudata talán könnyebben elfogadja /vagy csak belátja?/ a megváltoztathatatlant, de vágyainak/érzelmeinek ez az elfogadás sokkal nehezebb feladat. Az ember megtapasztalja, hogy mennyire meg tudják kötözni azok a megváltoztathatatlan adottságai, amelyeket nem képes a tudomásul vételen túl is elfogadni. Seneca³ találóan fogalmaz: „Ha beleegyezel végzetedbe, akkor vezet, ha nem egyezel bele, akkor kényszerít”. Itt csak egyetlen út marad a beleegyezés, azaz a valódi elfogadás.

A megváltoztathatatlan elfogadását úgy is nevezhetnénk, mint az ember szabadságsáv határainak, ill. a határon túli tartománynak értelmi és érzelmi elfogadása. Itt a passzív tudomásul vétel biztosan nem

elégleges. De mit jelent a valódi elfogadás? Egyrészt azt, hogy az ember tudata nem tagadja tiltakozva a megváltoztathatatlan létét, illetve nem viselkedik úgy, mintha az nem létezne /nem él álomvilágban/. Másrészt érzelmileg is van az embernek teendője. Megkeresheti az ember pl. egy nem kívánt karaktervonásával kapcsolatban, hogy hogyan lehetne felhasználni azt úgy, hogy többé már ne csak annak „keserű” ízét érezze, hanem a – sikeres felhasználást követően a hasznosságát is. Így képes az ember az elméjében azt a képét átformálni, amely a korábban megváltoztathatatlanak hitt, és kellemetlennek megélt adottságáról rajzolódott ki. A képek, és az ezekből felépülő sémák, mintázatok igen fontosak, mert ezeken keresztül észleli az ember a világot, és az ily módon megszerzett ismereteinek megfelelően hozza meg újabb döntéseit. (Ezt egy előkészületben lévő írásomban részletesen fogom tárgyalni.)

A "megváltoztathatatlan" dolgokhoz való ilyen hozzáállásával az ember, - mivel már aktív beleegyezésével, elfogadásával ő is hozzájárult azok létehez – olyan világba érkezik, ahol már *nem csak a tőle független meghatározottságok léteznek*.

IV. A cselekvés közben átélt szabadságélmény

Az ember cselekedetei közben megtapasztalja, hogy vannak olyan cselekedetei, amelyek felszabadítják, míg mások éppen megkötözötté teszik. Mondhatjuk-e azt, hogy amikor az ember a döntését követően, az azzal megegyező cselekedete közben jóleső, felszabadító érzést érez, tapasztal meg, szabadságát éli át?

A jószándékú ember régi problémája az „Akarom a jót, s a rosszat teszem”. Rousseau⁴ így fogalmaz: „Az ember szabadsága nem azon múlik, hogy azt csinál, amit akar, hanem, hogy nem kell azt tennie, amit nem akar”. Amikor akarjuk a jót és mégsem tesszük /nem tudjuk tenni/, pont annak a kínzó érzését éljük át, hogy azt tesszük, amit nem akarunk. Milyen nagyszerű érzés, amikor azt érezhetjük: igen, most azt tesszük, amit akarunk. Képesek vagyunk rá, nem gátol meg benne semmi, azaz szabadok vagyunk rá, hogy valami céljainkba/terveinkbe/reményeinkbe illőt megtegyünk. Ilyenkor éljük át szabadságvágyunk teljesülését.

Természetesen az ember cselekvése közben átélt szabadságélménye csak akkor hiteles, ha egy olyan döntést követő cselekedetről van szó, amelyet az ember valódi választási lehetőségei közül, akarata szabadságának használatával hozott meg. A kettő együtt adhatja csak meg a hiteles és valódi szabadságélményt.

V. Hogyan szolgálják döntéseink szabadságunkat?

Az igent mondás szabadsága

Ha az ember nem dönt /nem használja szabadságát/, akkor szabadságának csak a lehetősége marad meg

³ Lucius Annaeus Seneca római [sztoikus](#) filozófus, drámaíró és államférfi. Jézus kortársa.

⁴ Jean-Jacques Rousseau [svájci filozófus](#), [író](#) és [zeneszerző](#). A [francia felvilágosodás](#) kori szellemi élet egyik kiemelkedő alakja.

(szabadságának csak elméleti értéke van). Amikor az ember dönt, döntését követően cselekedetei közben szabadságélményt él át. Szabadsága lehetőségéből valósággá válik. Szabadságának elméleti értéke ekkor gyakorlati értékévé válik.

Az ember élete döntések sorozatából áll. Döntésein keresztül egyre gyakrabban átélheti szabadsága (valósággá válásának) élményét, így egyre gazdagodik szabadságélménye, ezeken keresztül egyre szabadabbnak érzi önmagát.

Minden döntés egy választás. A döntés tárgyára igent, vagy nemet mondás. De igenjeink súlya között jelentős eltérés lehet. Választhat az ember egyszerűen a lehetőségei közül /persze minden esetben ezt teszi/, de mondhat IGEN-t is választása tárgyára. Egy példával illusztrálva. A párválasztási döntés során nem csak egyszerűen a lehetőségei közül választ az ember, hanem a másik személyére mond „IGEN”-t. (Nemcsak azért választja az ember a párját, mert a választékból ő lett a nyerő, hanem azért is /elsősorban azért/ mert úgy érzi, hogy Ő az, akit régóta keresett, akiben megtalálta mindazt, amit keresett, aki számára az „egyetlen”).

Ha az ember valamire/valakire IGEN-t is mond, **összekapcsolja életét** azzal, amire/akire igent mondott, és ezáltal **elkötelezettjévé** válik igent mondásának tárgya iránt. Ez az IGEN, az elköteleződés igenje. Az önmagát valamire szabadabbá tévő szándék igenje, a **VALAMIRE** való szabadság igényének jele.

Az így kimondott IGEN csak akkor lesz valódi, ha az NEM-et is tartalmaz. Vagyis, ha valamire IGEN-t mond az ember, NEM-et kell mondania magára az adott döntési szituációra, és közvetve a választási lehetőségek összes többi elemére is. (Bizonyos értelemben még ez a NEM is lélektani szabadságát fokozza, mert megszabadítja az elutasított lehetőségek befolyásától.) Az ilyen NEM-et mondás nélkül az IGEN nem teljes értékű (valódi) IGEN. A kettő egymástól elválaszthatatlan.

A nemet mondás szabadsága

Nemet mondhat az ember magára a döntési szituációra, azaz elutasítja a döntést, mert talán fél a döntési kényszertől, és ezért nem akar dönteni. (Ebben az esetben szabadsága lehetősége marad csak meg, és feltehetően döntési kényszerének továbbra is rabja marad.)

Nemet mondhat az ember a döntés során is, ha lehetőségei közül egyiket sem tartja értéknek, vagy legalább is eléggé értéket képviselőnek. (Az ilyen döntés valódi, és mivel saját értékrendjébe nem illő tagad, értelmesnek is tekinthető.)

Létezik a nemet mondásnak egy olyan fajtája is, ahol a „nem” csupán a tiltakozást, a tagadást jelenti, és a visszautasítás, a szembeszegülés hatalmát fejezi ki. (Lehetséges persze, hogy az ember ebben az esetben

is először egy igent mond ki magára a visszautasításra, azaz mindenféle függőség, meghatározottság elutasítására.) Az így kimondott nem csak **VALAMITŐL** (a visszautasított dologtól) való szabadságot képes megadni. Jóllehet a tagadás szabadsága is valódi szabadság, de mivel a döntés teljes elutasításában a mindent tagadás, azaz az ember értékei is benne vannak, az ilyen döntés nem értelmes döntés.

A döntésein keresztül szabadabbá váló ember

Ha az ember nem dönt, csak szabadságának lehetőségét képes birtokolni. Döntéseit követően, cselekedetei közben átélheti azt a szabadságot, hogy semmi nem kényszeríti arra, hogy azt tegye, amit nem akar. Képes azt tenni, amit akar. Ezt az élményt, mint szabadságvágya teljesülésének megtapasztalható igazolását (lehetőség szintű szabadsága megvalósulását, mint megélt valóságot) éli át. Élete egyre több területén megtapasztalhatja ezt az élményt, és vele együtt szabadsága gazdagodását. Táguló szabadságélménye közben az emberben megfogalmazódik egy gondolat: lehet, hogy szabadságának folyamatos gazdagodása transzcendens létezésének egyik feladata is lenne? (Ezzel a gondolattal összecseng az a zsidó-keresztény elképzelés, hogy nem istenképűnek /feltehetően szabadnak/, hanem istenképűsége /azaz szabadságra/ lettünk megteremtve.)

Ez az egyre szaporodó szabadságélmény, egy idő után túljut a különálló szabadságélmények megtapasztalásán, és egy állapotá, vagy inkább folyamat jelzésévé válik, a szabadabbá válás folyamatának jelzésévé. Aki magát szabadnak gondolja, rá kell ébrednie, hogy az ember soha nem mondhatja, hogy SZABAD, csak egyre szabadabbá VÁLIK, napról napra egy kicsit jobban szabadítja fel önmagát, ezért az ember szabadsága helyett célszerűbb lenne **az ember felszabadulásáról** beszélni, ami egy lassú folyamat.

Aki a szabadság mellett dönt, az olyan világba érkezik, ahol a tőle független meghatározottság mértéke egyre csökken, és ahol egyre több ön-meghatározottság ("autodetermination") érvényesül. Ebben az „új” világban az ember egyre jobban meghatározójává válik önmagának. Paradox módon **minél szorosabb az ember ön-meghatározottságának mértéke /önkorlátozása/, annál szabadabbá válik /az általa akart cél megvalósítása számára/.** (V.ö.: a „széles út”-nak nincs, csak a „keskeny út”-nak van perspektívája, célja.)

Az önmeghatározás, az önmagát korlátozás, elképzelését több ezer éves szellemi hagyományaink is ismerik, és használják. A zsidó-keresztény hagyomány szerint, a Teremtő a teremtés aktusában (adott mértékben korlátozott szabadságú) de szabad embert teremtett.

Miközben az embernek szabadságot adott, ezzel saját szabadságát is korlátozta. (A teremtés végső célja az ember számára megismerhetetlen, csak elképzelései lehetnek róla.) Próbáljuk meg a teremtést csupán a szabadság szemszögéből, és természetesen az emberi logika alapján megvizsgálni. A Teremtő, mint Abszolútum, mondhatta volna, hogy Ő a világ legszabadabb lénye, és mégis teremtett. Ennek logikailag csak az lehet az indoka, hogy a Teremtő egy - elképzelései szerinti - CÉL érdekében döntött a saját szabadságát korlátozó teremtés mellett. Ha ezt elfogadjuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a Teremtő ezt is megtehetette, az Ő szabadsága még az önkorlátozás szabadságát is magába foglalta.

A szabadság nem adomány, hanem feladat, nem önző élvezet, hanem állandó kihívás. Az ember feladata az, hogy szabaddá váljon! A szabadság önmagában nem elegendő érték, nem is lehet cél, hanem azt egy „végső cél” (érték teremtés, érték megóvás) szolgálatába kell állítania az embernek.

Az értékek melletti döntései (IGEN-t mondásai) által elkötelezetté váló ember szabadsága a lehetőségből valósággá vált, értékes szabadság.

*****

FARAGÓ FERENC

SZÜKSÉGSZERŰ-E A VÉLETLEN, AVAGY VÉLETLEN-E A SZÜKSÉGSZERŰSÉG?

Az emberi gondolkodás nagy dilemmái közé tartozik a véletlen és a szükségszerűség; illetve e két meghatározottság prioritásának problematikája. A dolgok, az események véletlen történnek-e, vagy van mögöttük egy rejtett törvényszerűség, melynek mentén történik, ami történik?

A fizikai világban látszólag nincsenek véletlenszerű történések, hisz' a fizikai jelenségek mögött mindig megragadható valamilyen szükségszerű törvényszerűség. Amennyiben mégsem, akkor a törvény még felfedezés előtt áll. Einsteint úgy gondolta, hogy a világmindenség keletkezésében nem volt szerepe a véletlennek, és az „Isten nem kockajátékos” gondolata is ezt látszik alátámasztani. Ez a determinista felfogás azonban már akkor is szemben állt az úgynevezett darwinista evolúciós elmélettel, amely gyakorlatilag kimondja, hogy a bonyolult világunk a véletlennek sorozatának köszönhető. Einstein, világról alkotott képe megmutatja, hogy az egy objektív, rendezett valóság, nincs kitéve a véletlen kényének-kedvének, és nem függ egy „külső” megfigyelőtől, azaz tőlünk.

Filozófiai síkon a véletlen felfogása tulajdonképpen a szükségszerűség sajátos megjelenési formáját jelenti.

Vagy ahogy Foucault fogalmaz: „...amit megismerünk, és amik vagyunk, nem az igazság és a lét, hanem a véletlen külsődlegessége.” A bölceleti kategorizálás véletlennek nevezi az összes okozatot, amelyeknek nem látjuk összefüggéseit az okaikkal. Marx is visszautasítja a véletlen létjogosultságát, azon az alapon, hogy ahol a felszínen a véletlen űzi játékait, ott mindig benső, rejtett törvények uralkodnak rajta, és az a feladat, hogy ezeket a törvényeket felfedezzük. És az emberi gondolkodás gyakran elköveti azt a hibát, hogy nem a véletlent emeli fel a szükségszerűség szintjére, hanem a szükségszerűséget süllyeszti le a véletlenre.

A véletlen és a szükségszerűség problematikáját körbejárva óhatatlanul szembetaláljuk magunkat a sors fogalmával. Mi a sors? A görög tragédiák válasza erre az, hogy előre megírt történések sorozata, melynek szereplői nem aktív részesei, hanem passzív elszenvedői annak. Nemcsak azzal, hogy elviseli a rá mért sorsot, és eszébe sem jut bármit is tenni ellene, hanem még maga is hozzájárul, hogy a végzet beteljesedjék rajta. A sorsból nem lehet kilépni, nem lehet átadni valakinek, és nem lehet átvenni senkitől. Mindenkinél személyre szabott sorsa van, melyet élete során be kell teljesítenie. A magyar nyelv metafizikai meghatározottsága őrzi a sors determinisztikus tartalmát, például amikor úgy fogalmazzunk: történik velünk, megeshet velünk. Ez része egy olyan világlátásnak, amely szerint sorsunk az egyetemesség meghatározott szelete, és nem önálló entitás.

Egy merész ugrással máris a hinduista, buddhista hagyomány karma törvényét láthatjuk magunk előtt. A törvény értelmében mindenki az előző életbeli tetteiért viseli a jelenlegi sorsát, és ez így halmazódik át életről – életre. A véletlen elemeit nem találjuk meg; itt minden mozzanat szükségszerű, mégpedig a tetteinkből következő szükségszerűség. Ebben a rendszerben a véletlen nem értelmezhető.

Bizonyos kozmológiák előszeretettel alkalmazzák a véletlenszerűség kategóriáját. Gyakorlatilag olyan meghatározásban, hogy a világ keletkezése úgymond a véletlenek kiszámíthatatlan sorozata. Hasonlattal élve, a mocsárban összetört zsebórát véletlenszerűen addig rázogattuk, míg újra ketyegő szerkezetté nem áll össze. Hasonlóval már találkoztunk a darwinizmus kapcsán, ott egy-egy ilyen rázogató neve: *mutáció*.

Természetesen a világmindenség alaposabb megismerése, megsejtése során kikövetkeztethető, megérezhető, hogy bizony itt tudatosságról, egyfajta isteni szükségszerűségről lehet szó. A élet létrejöttének magyarázata a véletlenszerűséggel a lehető legnagyobb mérvű istenkáromlás. Még ha az alkotó nem is demiurgoszi értelemben gyártja le a világot/világokat, hanem „csupán” a feltételeket, a lehetőségeket teremti meg és a túlcsonduló isteni szeretet átjárja, átítatja a mindenséget, amely ezáltal életre kel.

Véletlen-e a születés? Min múlik, hogy katolikusnak, reformátusnak, mohamedánnak, buddhistának netán dzsainistának születünk? Gazdagnak, vagy szegénynek;

okosnak, vagy butának; szépnek, vagy csúnyának; szerencsésnek, vagy szerencsétlennek? És a halál? A ténye nyilvánvalóan a születésünk pillanatában determinálódik. De a módja, és az ideje min múlik? Netán, ahogy esik, úgy puffan? S büntetés, vagy jutalom, hogy valaki kilencvenet – százat is megél, és van aki csak harmincat – negyvenet?

A véletlen és szükségszerűség gondolatszerűt továbbfejlesztve teológiai kérdésfeltevésként megfogalmazhatjuk, hogy mennyiben törvényszerű, az hogy a történelmi egyházak nem valósíthatják meg az Isten Országát? Bizonyára nem a véletlen műve: ahhoz, hogy Jézus egyetlen gondolata is megvalósulhasson, az egyházaknak fel kellene számolniuk önmagukat. Kínosan hasonlít ez a történet a hadseregek esetére, amelyek a békét hirdetik, a béke, a szabadság jelszavait tűzik zászlaikra, békeharcot, fegyverbarátságot hirdetve, kötve De még nem volt a világtörténelemnek egyetlenegy háborúja – sőt forradalma, ellenforradalma, puccsa, szabadságharca, vagy akár zendülése sem – amely után jobb lett volna. No, nem egy-két tucat embernek vagy érdekeltségi körnek, hanem az *embernek*, mondhatnánk: az emberiségnek. Az ilyen háborút még nem találták fel, és nem is lehet feltalálni, mert ez önellentmondás. A erőszak kimenetele nem a véletlen, vagy ahogy mondani szokás a hadiszerencse műve, hanem szükségszerű az, hogy minden erőalkalmazás – fizikai értelemben is – de főleg szellemiekben a totális destruktivitást jelenti.

*****

VÉGH ANDRÁS

A SZABAD AKARAT ÉS A HIÁNYZÓ INFORMÁCIÓ

Mit jelent a szabad akarat? Létezik-e szabad akarat? A szabad akaratnak létezik mennyiségi oldala, amely lényegében megegyezik a szituációra vonatkozó hiányzó információval.

1. Akkor létezik szabad akarat, amikor egy személy egy adott helyzetben szabadon választhat különböző lehetőségek közül. Ha csak egy lehetősége van, azaz nincs választási lehetősége, akkor nem beszélhetünk szabadságról és szabad akaratról, (illetve nulla a mértéke). Ugyanakkor a szabad akarat nem jelenti azt, hogy akármit megtehetünk, például nem léphetjük át a fizika törvényeit, de még testünk biológiai adottságait sem.

2. Egyébként az akarat szabadságáról és nem a cselekvés szabadságáról beszélünk. Vagyis figyelmen kívül hagyjuk, hogy milyen fizikai vagy fiziológiai, pszichológiai vagy etikai tényezők segítik, illetve akadályozzák, hogy valaki úgy cselekedjen, ahogyan akar. A cselekvés szabadsága adott esetben lehet nagyobb is vagy kisebb is, mint az akaraté. Például hatalmunkban áll bizonyos dol-

gokat megtennünk, de szokásból ezeket mégsem tesszük meg, ebben az esetben a cselekvési szabadságunk nagyobb, mint az akaratszabadságunk. A fordított eset is gyakori, például akarunk egy versenyen győzni, de nem sikerül. A személyiséget, mint egységet kezeljük, nem mindegy, hogy hol húzzuk meg a személyiség határait, hiszen ettől függ, hogy mire vonatkozik az akarat szabadsága és mi az, ami már külső (akadályozó vagy segítő) tényező. Például nem mindegy, hogy a tanult erkölcs a személyiség integráns része-e. Nem foglalkozunk azal, hogy a személyiségen (és a tudaton) „belül” milyen öröklött vagy tanult mechanizmusok, algoritmusok (szokások, szükségletek, vágyak ...), illetve milyen véletlenek korlátozzák, vagy éppen tágítják az akarat szabadságát. Ezek a belső meghatározottságok és véletlenek, illetve ezek összjátéka eredményezi a szabad akarat szubjektív élményét.

3. Sokan úgy gondolják, hogy szabad akaratnak léteznie kell, mert ha nem létezne, akkor senkit sem terhelhetne felelősség az elkövetett bűn miatt, hiszen mindenki csak azt teszi, ami eleve el van rendelve, ami nem kerülhető el. A büntetés pedig maga a legnagyobb igazságtalanság lenne. Az egész életünk, sőt maga a történelem értelmetlen játéknak tűnne. Ez az okoskodás azonban nem állja meg a helyét, mert semminek sem kell azért léteznie, mert az ellenkező eset nagyon rossz, vagy nagyon értelmetlen. (Úgy értem, hogy a világ nem ilyen, bár jó lenne, ha ilyen lenne). Elvileg lehetséges, hogy némelyek az örök életre, mások az örök kárhozatra vannak eleve elrendelve, a keresztyén (és keresztyén) szóhasználat szerint.

4. Nézetünk szerint, mindenki oly mértékben felelős tetteiért, amilyen mértékben az adott szituációban szabad akaratot dönthetett, választhatott és cselekedhetett. Ehhez mindenképp azt kell tudni, hogy az adott szituációban a személynek mekkora volt a kényszertől való mentessége, a döntési szabadságának mértéke. Tehát a felelősség kérdése miatt is fontos, hogy lehet-e mennyiségként is definiálnunk a döntési szabadságot. Ez lehetne a szabad akarat mennyiségi jellemzője, egyben annak feltétele (ha nem nulla). Aki idegenkedik a matematikai megközelítéstől, vagy kétségbe vonja gyakorlati használhatóságát, az tekintse hasonlatnak az alábbi definíciót, amely rávilágít a fogalom természetére.

5. Mennyiségi szempontból egy adott szituációban, annál nagyobb a szabadságunk, minél több (azonos értékű) lehetőség közül választhatunk. A skála definiálásánál megtehetjük, hogy a döntési szabadságot úgy definiáljuk, mint az egyenértékű választási lehetőségek számának logaritmusát. Ha a kettesalapú logaritmust választjuk, akkor két választási lehetőség egységnyi szabadságot jelent, $2n$ választási lehetőség pedig n egységet.

6. Az informatikából ismert, hogy az információ(mennyiség) nem más, mint az azonos valószínűségű választási lehetőségek, események számának kettosalapú logaritmus. Vessük ezt össze az előző bekezdésben mondottakkal, „...a döntési szabadság ... az egyenértékű a választási lehetőségek számának logaritmus.” Ha az „egyenértékűt” az „azonos valószínűségűvel” reprezentáljuk (ha adott esetben ez lehetséges), akkor a következőt állíthatjuk: Egy adott szituációban a döntési szabadság, mint mennyiség lényegében az egyértelmű döntéshez hiányzó információ(mennyiség). Ez tehát egy mennyiségi összefüggés. Az információelmélet szerint az információ(mennyiség) független az eseményt jelölő jelsorozat (konkrét) jelentésétől.

A szabad akarat egyfajta tudatállapot és egy döntési helyzetre vonatkozó szabadság, amely egyszerű esetekben mennyiségileg is jellemezhető a hiányzó információmennyiséggel.

7. Most engedjük el egy kicsit a fantáziánkat, egy szemléletes fizikai analógia kedvéért. Ismert, hogy a hiányzó információ megfeleltethető egy fizikai rendszer (részecskesokaság) entrópiájának. Amit szokás a rendezetlenség mértékének is nevezni. Ebből adódik, hogy szabad akarat csak ott létezhet, ahol van valamilyen rendezetlenség, ahol nincs még minden meghatározva, ahol a kisebb-nagyobb káosz még rendteremtésre vár. A szabad akarat tehát analóg a rendteremtés lehetőségével, amit etikai szempontból értékesnek tekintünk.

8. Ha egy adott szituációban a döntéshez, azaz egy adott lehetőség egyértelmű kiválasztásához a hiányzó információ(mennyiséget) megkapjuk, akkor nullára csökken a szabadságunk (a döntési szabadságunk mértéke). Ez itt nem arról szól, hogy miért kell ezt és ezt választanunk, hanem magáról a választási eredményről. Ha már választottunk, akkor abban a vonatkozásban pillanatnyilag megszűnt a szabadságunk. El kell „indulnunk” és lehetőleg végig kell járnunk a választott úton. Ha ezt nem fogadjuk el és „minden pillanatban” maximális szabadságra törekszünk, valójában csak azt érzük el, hogy semmit sem fejezünk be, nem érzük el a kitűzött céljainkat, határozatlanná egyfajta káosszá tesszük életünket. Van, aki valamely vonatkozásban sokáig nem választ, hogy megőrizze „pillanatnyi” szabadságát. Valójában ő is csak arra jut, hogy adott vonatkozásban semmit sem kezd el, azaz üres lesz az élete. A döntési szabadság - normális esetben - minden helyzetben, a döntések következtében csökken, vagy megsemmisül és helyét a meghatározottság váltja fel, miközben a cselekvési szabadság kiteljesül. Más szempontból állíthatjuk, hogy a lehetőségek halmazából, amely potenciális létező, egy döntés következtében, egy lehetőség konkrétan megvalósul, amely valószínűségi létező. Ez a szabad akarat működési modellje.

9. A szabad akarat a választási lehetőségek minőségétől is függ, hiszen ezek általában több szempontból sem

egyenértékűek. Például nem beszélhetünk szabad akaratról, illetve igen kicsi a mértéke, ha egy kivételével az összes többi választási lehetőség nagyon hátrányos (rossz) számunkra, vagy fordítva, ha van egy lehetőség, amely sokkal jobb számunkra, mint bármely más lehetőség.

10. A fenti matematikailag is megfogalmazott törvényszerűség lényegében összhangban van a következő, hétköznapi megállapítással is: A szabad akarat háttérben mindig valamilyen információhiány áll, nevezetesen annak a hiánya, hogy miért kell egy bizonyos lehetőséget akarnom (választanom) és csak azt. Fontos, hogy ebben a profán értelemben információ a választásra vonatkozó jelsorozat, „szöveg” jelentését, pontosabban az általa reprezentált új ismeretet értjük és nem az (információ)mennyiséget. Ha ezt az információt megkapom (és valóban megértem) megszűnik a választási lehetőségem, egyben a szabadságom. Előfordulhat az is – és valójában ez a gyakoribb – hogy az információhiánynak csak egy részét kapom meg, így csak csökken a szabadságom, de nem szűnik meg teljesen.

11. Az információhiányt véletlenül se tévesszük össze a választási szituációra vonatkozó előzetes tudással. Az előzetes tudás a szituációról szól, jó esetben, meghatározza a lehetőségek számát, a lehetőségeket és azok valószínűségeit is. A választási szituációra vonatkozó előzetes tudás növelésével csökkenhet, de nőhet is a szabad választási lehetőségek száma. Az előzetes tudás egyfajta vonatkoztatási rendszer, ha ezt módosítjuk lényegében egy másik vonatkoztatási rendszerre térünk át, amelyben például a szabadság mennyisége már más, mint az előző rendszerben. Megjegyezzük, hogy nagyobb előzetes tudás általában nagyobb szabadságot eredményez, de nem minden esetben. Az egyén egyre növekvő minőségi tudása őt (akaratát) egyre szabadabbá teszi, vagy legalább a szabadság valószínűségét növeli, de csak azért mert a választási lehetőségek száma várhatóan (de nem mindig) több lesz.

Az előzetes tudással ellentétben a (hiányzó) információ (ha megkapjuk) mindig szűkíti, illetve egy lehetőségre csökkenti a választási lehetőségek számát, azaz nullára a szabadságot (egy logaritmus nulla). Előfordulhat, hogy a hiányzó információnak csak egy részét kapjuk meg, ekkor marad valamennyi választási lehetőségünk is.

12. Mi a helyzet abban az esetben, ha a döntéshez szükséges információ (vagy annak egy része) valójában nem is létezik, ha elvileg sem határozható meg? Ebben az esetben előre nem lehet tudni, hogy melyik eset következik be, melyik lesz kiválasztva. Ilyen helyzetekkel a valódi véletlen (sztochasztikus) jelenségek szolgálhatnak. Mivel agyunk végső soron fizikai rendszer, - ha nagyon összetett és nagyon bonyolult is – fizikai törvényeknek „engedelmeskedik”. Ha a fizikai valóságban szerepet játszik az objektív véletlen, akkor az agyunk

működése sem tökéletesen determinált és kell, hogy legyen szabad akarat. Igaz, hogy a mértéke egyáltalán nem mindegy és ez még lehet vita tárgya.

13. A klasszikus fizika szerint pontosan ki tudjuk számítani valamely mechanikai rendszer jövőbeli állapotát, viselkedését, ha ismerünk bizonyos kezdeti információkat (kezdeti értékek, peremfeltételek), vagyis minden esetben determinált a rendszer működése, viselkedése, ami azt is jelenti, hogy ilyen világban nem lehet szabad akarat. Ezzel ellentétben a klasszikus statisztikus fizikai, vagy egyes klasszikus dinamikai rendszerek kaotikus viselkedése rendkívüli módon véletlennek tűnik. Nyilvánvaló azonban, hogy ezekben az esetekben is szigorúan determinisztikus rendszerekről van szó, azzal a megjegyzéssel, hogy viselkedésük rendkívül érzékeny a kezdeti feltételek változására. (Az a statisztikus elmélet, amely ezeket a rendszereket leírja, csupán módszer a kezdeti és peremfeltételekre vonatkozó információhiány kezelésére.) A klasszikus fizika alapján, tehát nem igen képzelhető el az abszolút valódi szabad akarat létezése. A szabad akarat csak szubjektív, látszólagos lehet, kizárólag információhiányból származhat.

14. Ezek után azt kérdezzük, hogy a fizikai valóság minden sztochasztikus jelensége levezethető-e determinisztikus mechanizmusokból? A kvantumelméletben a Heisenberg-féle határozatlansági reláció szerint nem lehet egyszerre teljes pontossággal meghatározni egy részecske helyét és impulzusát, tehát egy részecskéből álló rendszer kezdeti feltételei között mindenképpen megjelenik a bizonytalanság, (például) a kezdeti helyeknek és sebességeknek a pontatlansága. Ez elvileg sem küszöbölhető ki. Tehát lehetséges olyan szituáció, hogy a hiányzó információ a valóságban nem is létezik, nem csak nekünk hiányzik. A jelenlegi kvantumfizika bizonyította, hogy létezik objektív véletlen, ez számunkra kizárja a jövő biztos tudását, kizárja az egyértelmű meghatározottságot.

A fizikai objektív véletlen minimum lehetőséget teremt az objektív szabad akaratra. Elvileg lehetséges, hogy ez nagyon kis érték. Ebben az esetben kétséges, hogy van-e értelme szabadságról beszélni? Praktikusan biztosan nincs.

15. A fentiek fényében, nem az a kérdés, hogy létezik-e szabad akarat. Az indeterminizmus doktrínája igaz, de csak azzal a megszorítással, hogy léteznek szabályok, törvények, elvek, valamint olyan kommunikációk, kölcsönhatások, amelyek (ezek lehetnek valószínűségi jellegűek is) erősen korlátozhatják a szabad akaratot. Nem az a kérdés, hogy hatalmunkban áll-e gondolataink és akaratunk, irányítása, vagy külső és belső tényezők, körülmények, (természettörvények, gének, etikai normák, pszichikai működésünk, környezeti hatások) és információk determinálnak minket a döntésre és cselekvésre? Hanem az, hogy képesek vagyunk-e, és a belső és

külső körülmények lehetővé teszik-e, hogy döntéseinket, választásainkat, akaratunk működését, hosszabb távon optimalizáljuk valamely cél, például egy ésszerű nagyobb boldogság elérése érdekében?

16. A jövő határozatlan, ami azt jelenti, hogy a meghatározó törvények nagyon sok lehetséges világot engedélyeznek, fizikai szinten és az emberek világában is. Az emberi élet során vannak olyan szakaszok, amelyek egy meghatározott állapot felé tartanak, konvergálnak, szinte függetlenül attól, hogy az egyes szituációkban hogyan döntünk. Ilyenkor mondjuk, hogy „meg volt írva a sors könyvében” vagy máskor „a sorsát senki sem kerülheti el”.

Vannak olyan pillanatok, állapotok is, amelyekre nagyon „érzékeny a jövő”, az innen induló döntések és cselekvések divergálnak. Nem mindegy, hogy mekkora a szabadságunk, és hogyan döntünk. Például ilyenek a leánykérés előtti pillanatok. (Ez a jelenség hasonlít azokhoz a kaotikus dinamikai rendszerek mozgásához, amelyek rendkívül érzékenyek a kezdeti hely, sebesség értékekre.)

2013. október

Elvi okokból választjuk a logaritmikus skálát. Ezt a következő számpéldával magyarázzuk és szemléltetjük.

Egy 4 választási lehetséges szituációt egy tőle független 8 választásos szituáció követ. Ekkor a komplex (együt-tes) választás $4 \times 8 = 32$ lehetőséget jelent. Tekintsük most a választási lehetőségek kettésalapú logaritmusait. Ezek rendre 2, 3 és 5. Ezekre teljesül, a $2+3=5$ egyenlőség. Vagyis az egyes szituációkra vonatkozó szabad akarat mértékek összege egyenlő a komplex szituációra vonatkozó szabad akarat mértékével, ami egy természetes elvárás, és ez a logaritmikus skála esetén teljesül.

i Ebben a szövegben az információ szót két jelentésben is használjuk. A) Ahogyan az információelmélet használja: az információ egy a közleményre jellemző mennyiség (mérőszám és mértékegység), nem számít a jelentés. B) Ahogyan a hétköznapi szóhasználat alkalmazza: az információ a közlemény (új) jelentése.

ii Werner Heisenberg Nobel-díjas fizikus, a kvantum-mechanika egyik megalapozója.

iii „A jelenlegi fizika számunkra kizárja a jövő biztos tudását.” (Teller Ede Nobel-díjas fizikus)

DRYP

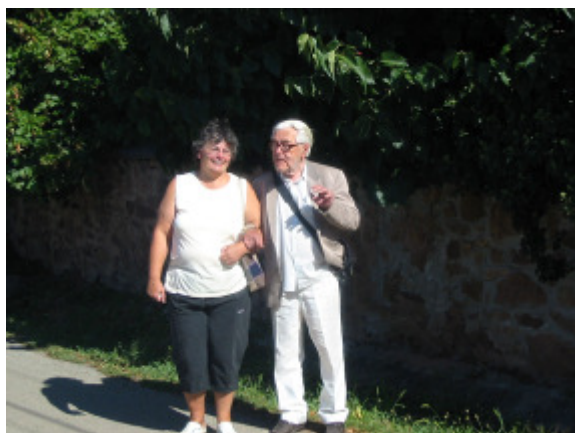
MIRŐL MI JUT AZ ESZEMBE

június végén, július küszöbén

Idén egybeesett a Medárd a Pünkösddel. A május sem fukarkodott a csapadékkal s jutott június elejére belőle. Medárd napra viszont inkább nyári, harmincöt fokos meleggel cserélte le a medárdos esőt. Felénk legjobban a gyomok nőttek a sok esőtől és melegtől, nem is győztük kaszálni. Az országos pocokinvázióból ugyan kimaradtunk, helyettük viszont a lőtücskök igyekeztek pótolni kártevő voltukat. Szomszédunk mindent bevetett ellenük, kapát, vegyszert s a tyúkjait, nem sok eredménnyel. Mióta a kukorica darálékra felhordott rovarölő szert betiltották az Unió tagállamaiban, errefelé már nincs is félnivalójuk a lótetveknek.

Mi a kertben egy másik csalival próbálkoztunk ellenük. Szerves trágyával. Úgy tűnt ennek kedvéért még zsenge palántákról is lemondtak és inkább a trágya kupacok alatt gyülekeztek. Onnan könnyűszerrel összegyűjthetők szomszédasszonyunk tyúkjainak öröme. Merthogy nincs horgász a faluban, pedig sok szép tó vesz körül minket.

Kerti jelentésem ezzel véget is érhetne, hiszen csak az öreg cseresznyefán piroslik néhány esőtől felrepedt gyümölcs, a többiek inkább erőt gyűjtenek a következő évre. Az idén a szamóccással sem nevezhetnénk be egy termelési versenybe. Aprópó, szamóca. Legutóbb körbejártam a nevezéktanát, mégis kimaradt belőle a szeder – emlékeztetett rá levélben író barátom. Merthogy Arany János feketén bólingató eperfáját, van, ahol szederfaként is emlegetik. A szeder pedig a rózsafélék családjába tartozó kúszó, tövises növény, amire sem a cserje, sem a bokor meghatározás nem igazán illik, inkább bozótnak nevezném. Ez persze nem szerepel a botanikusok szótárában, pedig a közeli erdőszélén terpeszkedő szedresre leginkább ez jellemző. Hoztam is belőle a kerítés tövébe, hátha jó szűrős, élő sövény válik belőle majd egykoron.

Lovasi törökszeder fa alatt

Azt már csak szemlesütve merem hozzátenni, nehogy megsértsem a sok jó-szándékú nemesítőt, hogy termése mennyivel íz-gazdagabb a természetett tüskétlen nemesített társainál.

Szeder, eper, szamóca

A szamóca–eper kérdést talán megválaszoltuk legutóbb, de nem így az eper–szederét.

Ehhez segítségül hívom Sonnevend Imre Honismeretben megjelent írását, amelyben egyéb tudnivalókra is lelhetünk a hazánkban már igen ritka fekete szederfáról (*Morus nigra*), ismertebb nevén török, vagy savanyú szederről, amely nem tévesztendő össze a lila, édes ízű termést is hozó fehér szederfával (*Morus alba*).

„Először is az eperfa és szederfa elnevezés körül kell egy kis rendet rakni.” – olvasom az „*Ismeri-e még egyáltalán valaki hazánkban a savanyú (bécsi) szeder/eperfát?*” című cikkében, majd így folytatja – „Fontos tudni, hogy a „fái” [fán termő] eper- vagy szederfa nem azonos a hibridogén eredetű, nagytermésű, széltében természetett földi eperrel-szamóccával (*Fragaria x ananassa*), de ugyancsak nem azonos az árokpartokon, nedves erdőkben, sőt szántókon is gyakran előforduló, tüskés indájú, földön kúszó, szürkés-kék termésű hamvas szederral (*Rubus caesius*). Ugyancsak szeder névvel illeti a magyar nyelv a nálunk nagyméretű, 1-2 méter magasra megnövő, vastag, erős hajtású, tüskés bokor formájában megjelenő szeder (*Rubus*) nemzetség számos fáját is (pl. a leggyakoribb *Rubus fruticosus*). Ezek a szederbokrok, amelyek erdei parlagokon, legelők szélén, erdők naposabb helyein nőnek és akadályozzák több méteres lehajló, tüskés hajtásaikkal az erdei munkát és a kirándulók mozgását, augusztus végén igen kitűnő szörp alapanyagot nyújtó, csillogó fekete termést adhatnak.” Eddig rendbe is lennének, már csak annyival egészíteném ki az idézetet, hogy „azt viszont fontos tudni, hogy a fehér eper/szederfának mindig édes termése van, ami viszont lehet sárgásfehér, rózsaszín vagy feketés piros is. Az egyik fa ilyen termést hoz, a másik meg amolyan, de botanikailag mindkettő *Morus alba!*” Rendben is lennének, ráadásul a savanyú és az édes is *Morus* nemzetség, a nép mégis a savanyút szederként az édeset pedig eperként emlegeti.

Ma már csak azt sajnálom, hogy régi gyümölcsfákra vadászván, nem sikerült hozzájutnom egy savanyú szeder oltványhoz, hogy az majd egykor zsák falusi kertünk díszévé váljon.

GONDOLATOK JEGYESENEK (1.)...

KIRÁLY IGNÁCZ ÉS ZSIKE

**Békességteremtés
és konfliktuskezelés
házasságban, családban**

Család meghatározás: Egy nő és egy férfi ,életre szóló, fejlődőképes szeretet szövetségére /ez a házasság/ épülő közössége a gyermekekkel. A házasság szentség, a család a megszentelődés alapvető és természetes élettere. A szenteket égre tekintőnek, a szerelmeseket egymásra nézőnek, a hitvestársakat egy irányba nézőknek lehetne ábrázolni. Minden békesség munkáló élet alapja a jó, közös és rugalmas elv. Érdeemes megfogalmazni kinek-kinek a maga Credo-ját, miben hiszek és mit remélek vallomásait. Minden békétlenség gyökerében az önérvényesítés húzódik meg, az Ego. Az a párkapcsolat, az a házasság mely szexuális és gazdálkodási szerződés – szövetség helyett -, csak addig áll fenn, míg a felek kompromisszumokkal ki tudnak egyezni. A békétlenségek megoldási lehetősége egyenes arányban van az elvi harmóniával és az önfegyellemmel. Az elvi harmónia és az önfegyelmel lelkiség és szellemiség gyümölcse. Ezt megspórolni nem lehet! Őt olyan tény fogalmazunk meg, melyek megrengették a mi önközpontúnak indult kapcsolatunkat és megadták feszültségeinknek élhető és éltető megoldásait.

1./ A család autonómiára és ugyanakkor támaszra is vágyó egyéniségek közössége. A többieket lehengerlő férj/feleség nem erős, hanem erőszakos egyéniség. A mindig, mindenben engedékeny feleség/férj nem szelíd, hanem éretlen ember. Az önfegyelmel megelőzi, a megbocsátás megszünteti a békétlenséget. Ütközéskor lehet harcolni, bezárulva védekezni, kimenekülni... Harc helyett azonban lehet toleránsan hozzáállni, bezárulás helyett lehet megbeszélést kezdeményezni, kimenekülés helyett lehet belé karolni. A konfliktusba kerültek közül az akkor éppen erősebbnek bizonyuló fél tud kezdeményezni.

Zsike „Hamupipóke” veszélyű élethelyzetből így lett egy dinasztia „ősanyja”. Náci „szentfazék, okos tojás” kísértéséből így lett földön járó, égre tekintő „ősatya”.

2./Feszültségeink robbanó erejét érzelmi telítettségünk határozza meg és nem az igazunk

ereje. Hógolyónkból érzelmeink tudnak lavinát csinálni, pedig lehetőségünk lenne a gyöngyragyolóhoz hasonlóan, az irritáló homokszem hatására igazgyöngyöt hozni létre. Minden békülékenynek indult mondat, mely „de”-vel folytatódik, csírájában öli meg a békesség lehetőségét. ”Jó, neked van igazad, de miért nem állsz mellém a gyerekekkel szemben” – hangzik az anyai kérdés. Van „igazság” szerinti és van „érzelem” szerinti mellé állás. Az „igazság bajnoka” páncélosként átgázol a másikon, pedig elég lenne az igazság erejében és nem a saját hangerejében bízni. Azonban van olyan konfliktushelyzet, melyben már az „igazságom” a megbékélés alapjait veszélyezteti, a kapcsolatban levést. Ekkor az igazságomnál nagyobb érték a kézfogás. /Wass A./ A „szív bajnoka” parttalan özönvízzel /könnyeivel/ sodorja el azt, amit elég lenne mértékkel megöntöznie. Folyamatban élünk az éreneyeket illetően is: elutasítás /1/ - elviselés /2/ - elfogadás /3/ - együttműködés /4/ - értékelés /mérték/ /5/. Konfliktusainkban lehiggadva /belefáradva/, akár osztályozhatjuk is viselkedésünket: a megbukástól /1/ az élhetőn át /2,3/ a konstruktív /4/ egymásért élés kitűnő /5/bizonyítványáig.

Férji, apai életem legnagyobb bűnétől az mentett meg kezdő apaként, hogy Zsikét keményen leültettem és neki volt ereje ülve maradni és „csak” sírdogálni. Ki az erősebb?

3./ Alkalmasság /habilitas/ elve alapján üzemelünk. Patriarchális és/vagy matriarchális modelleknek nincs helye a szeretet rendjében. Életünk szolgálati /miniszteri/tárcáit aszerint kell elosztanunk egymás között, melyikünk mire alkalmasabb. Fejlődésre hivatott emberekként ez az évek során változik és rugalmas módosításokat, igazodást kíván tőlünk. Az állatvilágra oly jellemző territórium harcok sok békétlenség forrásai a házasságokban. Két, a mi életünkben kiemelkedő területet említek.

Pénzügyi tárca nem a pazarlóbb kezébe való. Az ünnepek irányítása nem a zsugoribb kezébe való. Élhető egyensúlyt az jelent, ha a takarékosabb kezeli a hétköznapi pénzügyeit, a bőkezűbb szervezi a jeles napokat. Az összekoccanásokat megelőzhetjük az előzetes megbeszélésekkel. A spórolós Zsike megengedőbb lett, a herdálós Náci fegyelmezettebb lett az évek során.

Feladataink átfedésekor illetve helyettesítésekkor az addigi „tárcavezető” utasításokkal teheti tönkre társa fejlődését. A javaslat és az elfogadó, megértő tolerancia megelőzi a későbbi csattanásokat. Képtelenség-e egy ilyen mondat? „Egy férjnek a szülésen és szoptatáson kívül mindenhez elviselhető szinten értenie illik.” Nem születünk sem zseninek, sem polihisztornak. A feladat azonban megszüli mesterét, ha az ember hajlandó kilépni kövületeiből. A kényelemből megjászott alkalmatlanság a fejlődésünk halála. A türelmetlen magabiztossággal viszont kiölhetjük egymásban azt a fejlődést, melyre majd nagy szükség lesz betegség, öregség esetén. A feleség nem konyhai és

takarítói ingyen cseléd. A férj nem folyamatos műszakú karbantartó. A férji jegygyűrű fényét a mosogatás adja. A feleségé attól patinás, hogy a kalapács nyele is illik hozzá. Ha az élet úgy kívánja. Nem egymás helyett, hanem egymásért munkálkodunk. Ez arra is segítség, hogy tiszteljük egymás életterét.

4./ Testbeszéd több mint hormonháztartásunk karbantartása. Segítendő a szerelem és szeretet fogalmainak tisztázását felkínálok egy „szerelmi” meghatározást. **A szerelem egy nő és egy férfi között kialakult ösztönös, érzelmi sodródás, mely a fajfenntartás ösztönére épül, hogy eljuttassa az embert az egymásért élés szeretet - rendjébe.** Ezzel félre söpröm az ilyen sóhajtásokat: „óh, a mi szerelmünk már meghalt már csak szeretjük egymást...” A szerelem része a szeretet életre szóló hivatásának. Az önszeretettől fejlődünk az önátadás felé. Ha valaki kis gyermek szintű önszeretettel /”enyém”/ akar házasságot kötni, az ilyen lesz az asztalnál és az ágyban is. Ott a „szeretek” nem vallomás, hanem elhallgatása annak, hogy „szeretek birtokolni”. Így válik ölelésünk szexuális elvárássá, követeléssé, vagy akár irgalmaskodó elviselésé, pótcselekvéssé. A csakis az ágyban kibékülő felek az ösztön felületén éppen békét kötnek, de újra termelik a konfliktusaikat, melyeket ölelésük előtt kellene megbeszélniük és majd ezután békességre találásukat öleléssel lepecsételniük. Az ajándékozni akarás lelkülete a hűség záloga. A karcsú derék és az izmos vállak, vagy egyéb sajátosságok kellene, hogy felfigyeljünk egymásra, de kevesek az életre szóló hűséghez. Ehhez ajándékozni akaró önátadás kell. Az egészséges testbeszédhez fel kell nőni. Aki azt gondolja, hogy a szerelem csúcsa csakis a szexuális kielégülés lehet, az még nem élte át azt a boldogságot is, mikor a féltékenysége féltéssé szelídült és egyszerű, de könnyeket kicsaló átölelésben fejeződik ki...

Munkából hazajövetelem után tudott Zsike elmenni egy óra kikapcsolódó futásra, kerékpározásra. Hónapokig duzzogtam, féltékenykedtem, mire rájöttem, hogy értem, értünk kell neki a regenerálódást biztosítanom! Ez is kellett ahhoz, hogy a 28 év gyes, gyed, gyet alatt ne legyen „otthonitisz” betegsége.

5./ A gyermek teszi családdá a házasságot, mégsem a miénk, „csak” ránk van bízva. A személyes konfliktusaink kétharmadát miattuk kellett megvívni egymással. A gyermek nagy áldás, és ugyanakkora kihívás is. Olyan új problémák jelentkeznek általuk és értük, melyek elől nincs mód elmenekülni a mulasztás bűne nélkül. Legyen itt öt olyan közhely ízű mondatunk, mely segített megelőzni, vagy megoldani konfliktusainkat.

Minden gyermeknevelés az én önneveléssel kezdődik.

A minőségre nevelés akkor is kötelez, ha most nem látom gyümölcsét.

Gyermekeink rólunk való leválása születésükkor kezdődik és a mi halálunkig tart.

Gyermekeink leválásukat kimenekülésnek és önmegvalósításnak élik meg.

Szülői felelősségünk nagyon behatárolt, aggódásunk felettébb határtalan.

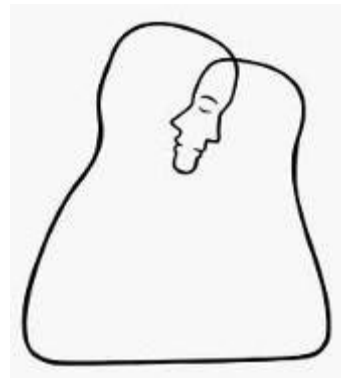
Családunk jelmondata minden konfliktus helyzetünkben kapaszkodót jelent: „MEMENTO VITAE !” /Emlékezz az Életre !/. Aki házasságra lép, az élet és az Élet szolgálatára lép, mintegy a mennyei Atyánk meghosszabbított keze a földön.

*****

GONDOLATOK JEGYESEKNEK (2.)...

*KŐSZEGINÉ RIHMER MELINDA
ÉS KŐSZEGI TAMÁS*

Egymás megbecsülése, tisztelete

Összekötve a sorsunkat egy szekeret húzunk ketten, s cél, hogy jó irányban, tempósan haladva járjuk az utunkat, lehetőleg nagyjából azonos terheléssel.

Ahhoz, hogy ez jól menjen alapvetően fontos egymás tisztelete, megbecsülése. Ennek van elvi és gyakorlati része egyaránt, s a kettő természetesen összefügg.

Ha tiszteltem a másikat, akkor nem akarom megváltoztatni, elfogadom és szeretem úgy, ahogy van, gyengeségeivel együtt. Inkább a saját hibáimat próbálom csökkenteni, hogy ezáltal is teljesebb lehessen egységünk. Olyan ez, mint a két fém félgömbből álló labda. Ha a saját horpadásaimat kalapálom, akkor máris jobban gurulunk együtt. Remélhetőleg a párom is ezt teszi. Célunk, hogy olyan módon tudjuk gazdagítani egymást, hogy egyre jobban hasonlítsunk ahhoz, amit Isten megálmodott rólunk.

Tudomásul kell vennünk azt is, hogy mindketten változunk az idők folyamán. Házasságkötéskor igent mondom arra a 20 év múlva levő társamra is, akit még nem ismerhetek. De ettől nem kell megijednünk, hiszen együtt változunk, csiszolódunk, érlelődünk, s ha az alapvető elfogadás, megbocsátani tudás és szeretet megvan bennünk, akkor éppen ettől lesz még izgalmasabb az életünk. Igaz, néha eltér növekedési tempónk, egyikünk megreked, néha esetleg vissza is

esik, míg a másik szárnyal éppen. Az is a másik tiszteletéhez tartozik, hogy nem vagyok vele türelmetlen, követelőző, kivárom gyengéd szeretettel, míg kimászik a hullámvölgyből, hogy aztán egy másik alkalommal meg ő toporogjon türelmesen mélypontjainnál.

Alapvetően más alkatúak vagyunk, Tamás zárkózottabb, meditáló, elméleti, leginkább kétszemélyes kapcsolatokban megnyílni tudó, Melinda gyors, határozott, kezdeményező, társaságot kedvelő. Istenkapcsolatunkat is nagyon másképpen éljük meg. Nem volt és most sem könnyű megtalálni azokat az utakat, amelyeket együtt járhatunk. Ugyanakkor rengeteg új élmény, gazdagodás származott abból, hogy a másik életét ilyen közről figyelhettük – figyelhetjük. Tamás ma már könnyebben szóba elegyedik idegenekkel is, Melinda pedig megtanulta becsülni a csendet is.

Fontos, hogy értékeljek a társamban mindent, ami kincs. Legyen az tudás, művészi tehetség, kétkezi munkában való jártasság, bármilyen értelmes hobbi, stb. Ha nem tudunk lelkesedni azért, ami a másiknak fontos, akkor sok közös öröms percet elveszítünk, s rossz esetben bánatot okozunk, eltávolodunk.

Egymás családjának tisztelete akkor is fontos, ha zűrös rokonsággal vagyunk megáldva. Akárhogyan is, de felnevelték számunkra a párunkat, s ezért köszönettel tartozunk. Adjunk hálát a szülői házból hozott szép dolgokért és okuljunk abból, ami fáj, hogy legalább ugyanazt a hibát ne kövessük el majd egykoron gyermekeinkkel. Igaz, gyakran visszatérnek felnőtt korunkban azok a minták, amiktől egykor szabadulni igyekeztünk, de egymást segítve kiutat találhatunk ebből is. Próbáljuk megtalálni azt az optimális közelséget – távolságot rokonságunkkal, amiben szabadnak és boldognak érezhetjük magunkat. Vitás kérdésekben célszerű mindig a párunk véleményét támogatni, aztán otthon kitisztázhatjuk még a nézetkülönbségeket, de kifelé próbáljunk „egységfrontot” alkotni.

Ugyanez igaz a gyermekeink viszonylatában is. Mihelyt azt tapasztalja a csemete, hogy apja – anyja mást mond, nem tartják tiszteletben egymás kimondott szavát, akkor elindul az éppen aktuálisan engedékenyebb irányban. Ezzel nem csak azt közvetítjük, hogy a másik szülő szava nem igazán érvényes, hanem azt is, hogy a korlátok rugalmasak, ha ügyeskedik, akkor tulajdonképpen kedvére tágíthatja azokat, s ez a gyerek későbbi életében rengeteg problémát fog okozni nekünk, de neki magának is.

Beszélgessünk sokat! Próbáljunk erre akkor is időt szakítani, ha a, mindennapok sűrűk és legszívesebben azonnal belezuhannánk az ágyba. Rendszeresen tudakoljuk egymás vágyait, mert bár jölesik, ha a másik kitalálja a gondolatainkat is, de nem vagyunk látnokok. Ez vonatkozik a szexualitás területére is.

Ne adjuk ki társunkat idegenek és főleg ne a gyerekek előtt! Néha egy jópofának szánt kis

csipkelődés is komoly fájdalmat és tekintélyvesztést tud okozni. A gyerekek többnyire előbb ismerik fel hibáinkat, mint mi magunk, nekünk inkább védeni kell egymást – nem hazudva a vétket – de keresni a mentséget, s egyben a jóvátételi lehetőséget közösen.

Jó dolog, ha be tudunk segíteni egymásnak az otthoni teendőkben. De ne feledjük, számon kérni csak azt lehet a másikon, amit konkrétan kértem tőle olyankor, amikor hallotta is (nem merült el a könyvében, vagy a számítógépes játékában) és visszajelezte.

Fontos megtalálnunk azt az egyensúlyt, ahol tehetségeinket, adottságainkat legoptimálisabban ki tudjuk használni. Meg kell keresnünk azokat a területeket, ahol társunk mindenképpen ki akar teljesedni. Ez természetesen befolyásolja majd a gyermekek tervezett számát is. Nem szerencsés, ha az egyik fél úgy érzi, hogy „feláldozta” magát a másik karrierjéért, vagy akár a családjáért. Gyakran látunk ilyen házasságokat, nekünk szerencsére ezt sikerült összehangba hozni. Öröm volt a sok gyerek, Melinda itthon mellettük rengeteg egyéb szellemi tevékenységet is végzett, s a 16 év itthonlét után újult erővel tért vissza a munkába. Tamás lemondott ugyan a család miatt több amerikai kutatóutat, de úgy tűnik, hogy ez jelentősen nem hátráltatta teljesítményében.

Nagyon fontos, hogy ne játsszuk el a másik bizalmát! Ha csak egyszer is füllentésen kap a társam, akkor honnan tudhatja, hogy most éppen igazat mondok. Ha nem lettünk volna teljesen biztosak egymás szerelmében, akkor megőrülhettünk volna a féltékenységtől, amikor Tamás éjszakáig leste a laborban a sejtek növekedését, vagy Melinda napokra elutazott közösségi teendők miatt.

A mindennapokban leginkább abban mutatkozik meg társam tisztelése, hogy mennyi időt fordítok rá. Minőségi időt! Amikor valóban rá figyelek, próbálok vele érezni, nem belebeszélni a mondandójába, dicsérni és vele örülni a legkisebb sikerén is, erőt önteni bele kudarcai során. Ne feledjük azt sem, hogy gesztusaink többet elárulnak belső világunkról, mint szavaink, nem tudjuk egymást őszintétlenül átverni!

Fontos, hogy elfogadjuk egymás baráti társaságát is. Persze nagyszerű, ha közös barátaink, főleg, ha közösségi testvéreink vannak, de ez nem zárja ki, hogy időnként egyedül is találkozzunk olyanokkal, akik fontosak nekünk. A lényeg, hogy soha ne csináljak olyat párom távollétében sem, amit szégyellnék előtte!

Alkati eltéréseinkből adódóan nem könnyű megtalálnunk a közös szolgálatok területét sem. Ebben igyekszünk támogatni egymást, még ha egy-egy „akcióra” soha nem mondtunk volna igent saját jó szántunkból.

Mindent egybevetve a házasság ezen területét az egyik legfontosabbnak ítéljük annak érdekében, hogy tartós, boldog – bár nyilvánvalóan nem problémamentes – halálíg tartó együttlétünk lehessen!

HUMOR

Ima

Két srác beszélget

- Ti szoktatok imádkozni az étkezések előtt?
- Nem, az én anyám jól főz!

Tarifa

Esti imája után a kis Jimmy megkérdezi édesanyját, mit jelent az ima.

Az anyja azt feleli, hogy az ima üzenet a Jóistennek.

- Értem - bólint rá a kisfiú -, és azért küldjük el este, mert akkor olcsóbb?

Hárman beszélgetnek:

- Az én bátyám pap. Ha kimegy az utcára mindenki atyámnak szólítja.

- Az én bátyám püspök. Ha kimegy az utcára mindenki Isten szolgájának hívja.

- Az én bátyám 210 kilós. Ha kimegy az utcára mindenki így szól: -Atyaúrsten!!!!

Kérdezni szabad?

Hatalmas zivatar zúdul hirtelen a városra. Az emberek pillanatok alatt eltűnnek az utcáról.

Egy zsidó éppen egy hentesboltba szalad be. Áhítattal nézi a fenséges árukat, majd odaszól a hentesnek:

- Mondja meg, legyen szíves - miközben egy hatalmas sonkára mutat -, mennyibe kerül ebből egy kiló?

Közben kint egy óriásit villámlik, amit szinte azonnal fülsiketítő égzengés kísér.

A zsidó felnéz az égre, és remegő hangon így szól:

- Jó, jó, azért még kérdezni szabad!

Mit mondjak még?

- Mit mondjak még, kedves testvéreim - szól a szokottnál is hosszabb szónoklatában egy pap

- Mit mondjak még ezen a hideg téli vasárnapon?

- Áment! - mondá a székely - mert úgy fázik a lábam, hogy szinte leszakad.

Coca Cola

A Coca Cola képviselői el mennek a római pápához azzal a kéréssel, hogy a Miatyánkot alakítsa át a következőképpen:

"A mi mindennapi kenyerünket és egy pohár Coca Colát adj meg nekünk ma..."

Pápa: Erről szó sem lehet!

Coca Cola: 1millió dollár támogatást kap az egyház!

Pápa: Nem!

Coca Cola: 10 millió dollár!

Pápa: Nem!

Coca Cola: Mért a pékek menyit fizettek?!

Denevérek

Egy református és egy evangélikus lelkész beszélget. Az evangélikus így panaszkodik:

- Képzeld, tele van denevérrel a templom padlása, és sehogy sem tudom elűzni őket. Nem tudsz valami jó módszert?

- Konfirmáld le őket, akkor egyiket sem látod többet!

Miért?

Egy lelkészt megkérdezi a kislia:

- Apu, amikor vasárnap prédikálni készülsz, előbb mindig leülsz és lehajtod a fejed. Ilyenkor mit csinálsz?

- Tudod, fiam, megkérem az Urat, hogy adjon nekem egy jó prédikációt.

- És akkor miért nem ad?

Szőnyeg

Párizsban rázza a szőnyeget egy arab vendégmunkás az emeleti ablakban. Arra jár egy francia és felkiált:

- Mi van, Ali, nem indul?

Szerzetes

Egy fiatal fiú belép szerzetesnek, ahol némaságot kell neki fogadnia.

Az a szabály, hogy csak minden 10 évben szólhat két-két szót.

Az első 10 év eltelté után behívhatja magához a kolostor főnöke, és megkérdezi, mit akar mondani.

- Kemény ágy. - mondja a már nem is olyan fiatal szerzetes.

Megint eltelik 10 év, megint behívják, hogy mondhat két szót.

- Rossz étel - mondja a szerzetes.

A 30. év eltelte után megint behívadják,
 hogy mondjon két szót.
 - Ezennel felmondok. - mondja a szerzetes.
 - Jobb is, ha elmész - mordul rá főnök. -
 Amióta itt vagy nem csinálsz mást, mint
 panaszkodsz.

A BÉKA IMÁJA

Hallottátok már!

- Hallottátok már! Mit osztott el egyedül
 igazságosan az Isten?
 - Isten egyedül az észet osztotta el
 igazságosan, mert még senki nem panaszkodott,
 hogy kevés lenne neki!

Tévedés

Kissé csúnyácska hölgy bemegy a
 gyóntatószékbe gyónni.
 - Vétkeztem a hiúság bűnében, mert
 állandóan magam bámulom a tükörben, hogy
 milyen szép vagyok.
 - Mire az atya: ez nem bűn, ez tévedés!

Generációs különbségek

Nagymama a kis unokájához:
 - Kisfiam, én nem értem ezeket a mai
 zenéket!
 - De nagymama, ez a porszívó.

Harmonikus élet

- Gyerekek, ki tudna mondani egy példát a
 harmonikus házasságra? - kérdezi a tanárnő.
 Móricka jelentkezik:
 - Az én nagyszüleim harmonikusan élnek. A
 nagypapa horkol, a nagymama meg süket.

Hit csodálata

Két apáca megy az úton egy kocsival.
 Egyszer csak kifogy a benzin, ezért bemennek egy
 közeli farmra kérni egy keveset.
 A farmer, mivel nem talál más edényt, egy
 régi bilibe tölti nekik a benzint.
 Az apácák visszamennek az autóhoz, és
 éppen töltik bele az újonnan szerzett üzemanyagot,
 amikor arra megy egy rabbi és így szól:
 - Növérék, igaz, hogy a vallásukkal nem értek
 egyet, de a hitüket, azt igazán csodálom!

Skót karácsony

A skót kisfiú megkérdezi az apjától:
 - Apa, mi lesz karácsonykor a fa alatt?
 - Parketta, kisfiam, parketta...

Egy éjszaka béka brekegése zavarta meg a kolostor
 kertjében imádkozó szerzetest. Megpróbált nem a
 brekegésre figyelni – mindhiába. elfutotta a mérge,
 és rákiáltott a békára:

– Csönd! Imádkozom!

A szerzetes kérése – mivel szent ember volt –
 meghallgatásra talált az égből. Minden teremtmény
 nyomban elnémulva adta meg neki az imához
 szükséges csendet.

De ekkor egy hang zavarta meg a barát imáját.
 Belülről jött, a lelke mélyéről:

– És ha Isten ugyanolyan szépnek találja a béka
 brekegését, mint a te zsoltáros imádat?!...

– Mi tetszhet már az Úrnak egy béka
 brekegésében? – válaszolta a szerzetes kelletlenül.

De a hang nem csitult el:

– Akkor miért teremtette az Isten a békát ilyen
 hanggal?

A barát elhatározta, utánajár a kérdésnek.
 Odaszólt a békának:

– Brekegj!

A béka teljesítette a parancsot, hamarosan a
 környék összes békája csatlakozott hozzá,
 koncertjük betöltötte az éjszakát. A szerzetes
 hallgatta a késői békazenét. Egyre szebbnek találta.
 Harmonikusan illett a holdfényes éjszakához.

Amikor felállt, hogy cellájába menjen, még
 egyszer hallani vélte a hangot a lelke mélyéből:

– Régen nem voltunk már ilyen meghittent
 együtt... – súgta fülébe a Teremtő...

Forrás: MINDENNAPI ÉS NEM EGÉSZEN MINDENNAPI
 TÖRTÉNETEK
 Válogatta: HÉZSER GÁBOR
 Kálvin kiadó 2005